

ת"פ 28095/04/17 - מדינת ישראל - פרקליטות מחוז דרום נגד עמרם כנפו, יצחק דרי, כד-גל ייזום והשקעות בע"מ, י' א', א' י' - חברה לבנין בע"מ

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"פ 28095-04-17 מדינת ישראל נ' כנפו ואח'
תיק חיצוני: 441561/2009
לפני כבוד השופט דניאל בן טולילה
המאשימה
מדינת ישראל - פרקליטות מחוז דרום
ע"י ב"כ עו"ד שלום שיפר
נגד
1. עמרם כנפו
ע"י ב"כ עו"ד ורד אברהם ועו"ד רונן טל
2. יצחק דרי
3. כד-גל ייזום והשקעות בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד רון שפירא
4. י' א'
ע"י ב"כ עו"ד דוד גולן
5. א' י' - חברה לבנין בע"מ
החלטה בדבר כשירותו של נאשם 4 לעמוד לדין.

מבוא:

ביום 19.4.17 הוגש נגד הנאשם 4 כתב אישום המייחס לו עבירה של מתן שוחד, פעולה ברכוש אסור והלבנת הון. בתמצית, נטען בכתב האישום כי הנאשם 4 העניק לנאשם 1 בשנת 2004 אופציה לרכישת קרקע שהייתה בבעלותו בסכום נמוך משמעותית משוויה (לאחר שינוי היעוד) וזאת בתמורה לכך שנאשם 1 ידאג לשינוי יעוד הקרקע למגורים. עובדות כתב האישום נוגעות לאירועים שהתרחשו בין השנים 2004-2008. החקירה המשטרית בתיק (ביחס לנאשם 4 ולחשודים נוספים) נערכה בין השנים 2012-2014.

לאחר שנמסר מענה לכתב האישום וניתנה החלטה ביחס לטענות מקדמיות, החלה בחודש ינואר 2018 להישמע פרשת התביעה. בתחילת שנת 2019 הגיש ב"כ הנאשם 4, עובר לקיומן של מספר ישיבות, בקשות לפטור את הנאשם 4 מהתייצבות לדיונים בשל טענה להתדרדרות במצבו הרפואי. בבקשות אלו צוין גם כי הנאשם 4 החל סדרת טיפולים במכון היפרברי (תא לחץ).

בישיבה מיום 2.6.19 הודיע ב"כ הנאשם 4 כי מצבו הקוגניטיבי של הנאשם אינו מאפשר לו להעיד ו"אף מעמיד בספק שאלת כשירותו לעמוד לדין". לביסוס טענתו הפנה עו"ד גולן לחוות דעת רפואית מטעם ההגנה שנערכה על ידי ד"ר נועה ברגמן, נוירולוגית מומחית (להלן: "מומחית ההגנה" או "ד"ר ברגמן"). בעקבות האמור, הנאשם הופנה

לפסיכיאטר המחוזי לצורך בחינת כשירותו לעמוד לדין. ביום 1.8.19 התקבלה חוות דעתו של הפסיכיאטר המחוזי, ד"ר רוני שרף ולפיה הנאשם כשיר לעמוד לדין.

הואיל והמאשימה חלקה על האמור בחוות דעתה של מומחית ההגנה נקבעו על ידי בית המשפט מספר דיונים לשמיעת המומחים ועדים נוספים לעניין הכשירות בלבד. ביום 25.2.20 נשמעו מטעם ההגנה, מומחית ההגנה ובנו של הנאשם, צ' א', במועד זה נשמעה גם עדותו של הפסיכיאטר המחוזי. ביום 2.6.20 נשמעו מטעם ההגנה עוזרו של הנאשם ונהגו ניסים בן מאיר וכן נשמעה עדותו של הנאשם (לעניין הכשירות בלבד). בין לבין, ביקשה ההגנה להגיש מטעמה חוות דעת מומחה נוספת ערוכה על ידי פרופ' שלמה נוי (להלן ולשם הנוחות: "**מומחה ההגנה**" או "**פרופ' נוי**") ועדותו נשמעה ביום 15.6.20, יחד עם עדותו של מר אבי הלוי המשמש כעו"ד של החברות בבעלות הנאשם ובבעלות בנו.

חוות דעת מומחית ההגנה, ד"ר נועה ברגמן:

ד"ר נועה ברגמן הינה מומחית בנירולוגיה. חוות דעתה הוגשה במסגרת עדותה הראשית. בתמצית, מתואר בחוות הדעת כי לצורך הכנתה עמדו לרשות המומחית מסמכים רפואיים שונים של הנאשם 4 החל משנת 2010 וכלה בשנת 2019. המסמכים נוגעים לביקורים ובדיקות שנערכו לנאשם ביחידה לסוכרת, המחלקה האונקולוגית, מחלקה ניירולוגית, אורתופדיה, המכון לרפואה היפרברית, יחד עם תוצאות בדיקות דם, ממצאי MRI בדיקות דופלר ומעבדת שינה.

הנאשם הגיע לשני ביקורים אצל מומחית ההגנה, האחד בחודש פברואר 2019 והשני בחודש אפריל 2019. בכל אחד מן הביקורים הללו, נמסרו "פרטי המקרה" ממלווי ובו תיאורים הנוגעים לשינויים בהתנהגותו של הנאשם. בביקור בחודש פברואר 2019, התיאורים התקבלו מהבן צ' א' ומהעוזר בן מאיר ניסים; בחודש אפריל 2019, התיאור התקבל מהעוזר ומהנאשם עצמו. בכל ביקור נערכו לנאשם בדיקות ניירולוגיות ובדיקות קוגניטיביות ונרשם סיכום בדיקה. חוות הדעת של מומחית ההגנה, מבוססת בעיקרה על סיכום שני הביקורים הנ"ל יחד עם המסמכים הרפואיים שהיו ברשותה.

בבדיקה שנערכה בחודש פברואר, כחלק מהערכה הקוגניטיבית מומחית ההגנה ערכה לנאשם מבחן סקר קוגניטיבי Mini-Mental State Examination (להלן ולשם הנוחות יכונה גם: "MMSE" או "MMSE") בו צבר הנאשם ניקוד של 22/30. בחודש אפריל, נערך לנאשם מבחן סקר קוגניטיבי Montreal Cognitive Assessment (להלן ולשם הנוחות יכונה גם: "**MOCA**") שבו צבר ניקוד של 17/30.

בפרק הדיון והסיכום של הביקור בחודש פברואר 2019 מתואר:

"בדיקתו הנוכחית מדגימה קשיים קלים בהתמצאות, בתפקודים הניהוליים - זיכרון עבודה, פיצול קשב, ניטור וארגון מידע, הפשטה והכללה. בתחום המילולי - הודגם קושי ברכישה של מידע חדש, אולם מצליח לזכור את שלמד. הודגם קושי בזיכרון חזותי. תפקודי השפה שמורים. נראה כי קיימת תובנה למצבו מבחינת ליקויים. ממצאי הבדיקה, בנוכחות דיווח על תפקוד שמור, מתאים למצב של MCI(MILD COGNITIVE IMPAIRMRNT) בעיקר אקסיקויטיבי, מבחינה אטיולוגית, נראה כי מדובר בעיקר על מחלת כלי דם מוחית, ייתכן שילוב עם מחלה ניוונית ראשונית".

בפרק הדין והסיכום של הביקור בחודש אפריל 2019 מתואר:

"..הגיע לביקורת ביוזמת בנו, בשל רושם להחמרה במצבו מבחינה קוגניטיבית ותפקודית בחודשיים האחרונים. בדיקתו הדגימה קושי בהתמצאות בזמן...בתפקודים ניהוליים - זיכרון עבודה, למידה, ניטור וארגון מידע, הפשטה והכללה. זיכרון חזותי וזיכרון מילולי (לרשימת מילים ולסיפור) היה לקוי...נראה כי קיימת תובנה חלקית למצבו מבחינת ליקויים. בבדיקה הנוירולוגית היה רושם להפרעה בדיבור ("דיסארטריה") בנוסף לממצאים שהודגמו בבדיקה קודמת. נמצאה בדיקה משקפים החמרה לעומת בדיקה קודמת ובנוכחות דיווח על ירידה תפקודית ותלות גבוהה בעוזריו ומלווייו. מתאים להגדרה של דמנציה. מבחינה אטיולוגית, נראה כי מדובר בעיקר במחלת כלי דם מוחית ("דמנציה וסקולרית"), ייתכן שילוב עם מחלה ניוונית ראשונית...לאור ההחמרה ביקשת להפסיק טיפול ב-CEREBONIN ולבצע MRI מוח נוסף, בשאלה של אירוע מוחי חדש/דימום".

בפרק הסיכום בחוות הדעת ביחס למצבו הקוגניטיבי של הנאשם מפורט:

"בחודש פברואר, תואר תפקוד יחסית שמור, אולם כבר תוארה תלות משמעותית בעוזריו בחי" היום יום. תיאור זה התאים להגדרה של 'ירידה קוגניטיבית קלה' (Mild Cognitive Impairment, MCI). מצב זה מוגדר כמצב שבו האדם או אנשים בסביבתו הקרובה מדווחים על ירידה ביכולות החשיבה (זיכרון, תפקודים ניהוליים, שפה וכד'), וירידה זו מודגמת גם בבדיקות קוגניטיביות אובייקטיביות. יחד עם זאת, ישנה עדיין 'רזרבה קוגניטיבית' - מנגנוני פיצוי, המאפשרים שמירה על תפקוד יומיומי בטווח התקין.

בחודש אפריל כבר תוארה החמרה תפקודית. אורח חייו הינו כזה בו הוא מלווה כל היום בעוזרים, אשר מסייעים בכל דבר. במצב כזה, קשה להתרשם מהיכולת האמתית לתפקד באופן עצמאי, ובהחלט ייתכן שאם לא היה מלווה בעוזרים צמודים, היה נתקל בקשיים משמעותיים גם בתפקוד היומיומי. לאור זאת, מר א' עונה להגדרה של דמנציה (Dementia), מצב בו קיימת פגיעה משמעותית בתפקודי החשיבה אשר לא מאפשרת לאדם לתפקד באופן עצמאי.

מצב של דמנציה עם מרכיב של פגיעה בתפקוד האונה הקדמית ('פרונטלית') של המוח נקרא 'דמנציה פרונטלית'. דמנציה פרונטלית היא מצב בו בשל פגיעה באונה הקדמית (מצחית, 'פרונטלית') של המוח ובקישורים של אונה זו לחלקי מוח אחרים, נפגעות יכולות חשיבה משמעותיות, הכוללות בין השאר: יכולת קשב וריכוז, זיכרון קצר טווח, יכולת שיפוט, תובנה, הסקת מסקנות, יכולת ביצוע חישובים מורכבים, פתרון בעיות, מוטיבציה יזומה ועוד. למעשה, הפגיעה הפרונטלית פוגעת ביכולות החשיבה הגבוהות של האדם ומתבטאת בכל פעולות היומיום, אולם בעיקר בפעולות מורכבות יותר (ניהול כספים, הבנת סיטואציות מורכבות, תכנון מהלכים, נהיגה ברכב ועוד).

[...]

לדעתי ולאור כל האמור לעיל, נכון להיום סובל מר א' מירידה קוגניטיבית משמעותית, המערבת תחומי חשיבה רבים הכוללים, בין השאר, יכולת התמצאות, למידה וזיכרון, יכולת ניטור וארגון מידע, קשב, תכנון, יכולת הפשטה והכללה. הוא עונה להגדרה של דמנציה, עם פגיעה באונה קדמית (דמנציה פרונטלית), ככל הנראה על רקע משולב של פגיעה מפושטת בכלי הדם במוח ותהליך ניווני מסוג מחלת אלצהיימר.

להערכתי, לאור מצבו הקוגניטיבי, מר א' אינו כשיר למסור עדות אמינה בבית המשפט."

במסגרת עדותה בבית המשפט, מומחית ההגנה אישרה כי חוות דעתה לא באה לקבוע כשירותו של הנאשם לעמוד לדין אלא ביכולתו למסור "עדות אמינה": "אני הרגשתי שנשאלתי, האם אפשר להסתמך על עדות כזו ולהסתמך עליה כמו עד עדות של אדם מביא, מבחינת היכולת למסור עובדות בצורה קוהרנטית באמת, ושוב ככל שהזיכרון שלנו לא מושלם אצל כולנו, אבל בהחלט במצב של מחלה ניוונית, לדעתי זה מאוד מאוד בעייתי להסתמך על עדות מהסוג הזה וזה מה שחשבתי" (עמוד 707 לפרוטוקול הדיון מיום 25.2.20).

המומחית אישרה כי הבדיקה שלה מבוססת גם על דברים שנמסרים לה מפי המטופל ומשפחתו. ביחס למבחן MMSE, תוצאה שמתחת ל-24 לא תיחשב כתקינה. מבחן MMSE "רגיש" למצבים של אלצהיימר ואילו מבחן ה-MOCA כולל גם אלמנטים פרונטליים של אונה קדמית, בשל כך גם לא ניתן להשוות בין תוצאות המבחנים: "זה כמו תפוזים ותפוחים, זה לא אותו מבחן" (עמ' 709-710).

במענה לשאלת ב"כ הנאשם 1, מסרה מומחית ההגנה כי היא לא קראה את חוות הדעת של הפסיכיאטר המחוזי ואינה רואה מקום שהיא תיתן התייחסותה לחוות דעת של מומחה אחר. כאשר נשאלה בכל זאת לגבי השוני בין ממצאיה לבין אלו של הפסיכיאטר המחוזי, ענתה כי היא אינה רואה בהכרח סתירה בין המתואר בחוות הדעת הפסיכיאטרית לזו שלה נוכח כך שהבדיקה הקוגניטיבית שנערכה ע"י הפסיכיאטר המחוזי הייתה "דלה", דבר שמנע מהפסיכיאטר "לעלות על הליקויים".

חוות דעת מומחה ההגנה, פרופ' שלמה נוי (נ' 4 -ס/6):

לצורך עריכתה של חוות הדעת, המומחה עיין ברישומים מתיקו הרפואי של הנאשם בקופת חולים בין השנים 2009-2018; רשומות מטיפול במכון לרפואה היפרברית מהשנים 2018-2020; הערכה נירולוגית של ד"ר ליאור וולצ'ק מיום 28.11.18; סיכום בדיקה רפואית של פרופ' איתמר רז מיום 4.2.19; סיכום בדיקות נירולוגיות וחוות דעתה של ד"ר נעה ברגמן מתאריכים 18.2.19, 18.4.19 ו-30.4.19; חוות דעתו של הפסיכיאטר המחוזי, ד"ר רוני שרף, מיום 1.8.19.

המומחה מפרט את תולדות העבר של הנאשם כפי שאלו נמסרו על ידו וכן סקירת המקרה כפי שדווח על ידי הנאשם. המשכה של חוות הדעת בפירוט התייעוד הרפואי הרלוונטי, בדגש על הערכות נירולוגיות, בדיקות MRI, טסטים ומבחנים שנערכו לנאשם. המומחה ערך לנאשם בדיקה בעצמו ובפרק הדן בבדיקה, מפורט כי הנבדק מודע, צלול, שקט מבחינה פסיכומטרית עם סף גירוי תקין, אין עוררות יתר האפקט-דיספורי מונוטוני, תואם ללא חרדה. חשיבה-קצב מעט איטי, תשובות לקוניות, אין הפרעת פרספציה, תובנה מלאה, שיפוט חלקי. בוצע מבחן MMSE ובו תוצאה של 21/30 וכן מבחן MOCA עם תוצאה של 16/30 עם פגיעה חלקית בהתמצאות, שפה וזיכרון לטווח קצר כמו גם התמצאות במרחב. מבחנים אלו מדגימים לשיטת המומחה דמנציה בדרגת חומרה בינונית עם פגיעה משמעותית בתפקודים גבוהים.

בפרק הדין והסיכום של חוות הדעת, מצוין:

"...לאור ממצאים אלו, ניכר כי הנבדק סובל מירידה קוגניטיבית הדרגתית מזה מספר שנים, כאשר כבר במהלך 2018 הוגדרה בדרגת חומרה בינונית כולל פגיעה בתפקודים ניהוליים. זאת כפי שמתבטא מהבדיקות שבוצעו במסגרת קופת החולים, נוירולוג בקהילה, נוירולוג במכון לרפואה היפרברית ונוירולוגית בבית החולים איכילוב. [...] מהלך הקליני המתואר מתאים בהחלט להתפתחות של תהליך דמנטי, מה גם, שאצל הנבדק יש עדות רדיולוגית לדמנציה וסקולרית על רקע פגיעה בכלי הדם המוחיים...מכיוון שכאן מדובר בדמנציה וסקולרית (כלי דם) הרי שבדרך כלל דמנציה זו מאופיינת במהלך מהיר יותר על ציר הזמן של ההתדרדרות. במקרה הנדון, הרושם הוא שההתדרדרות קוגניטיבית המשמעותית החלה כבר בשנת 2017 ואילו כיום מצבו של הנבדק תואם ליקוי קוגניטיבי בינוני לכל הפחות מפגיעה קשה בתפקודים האקזקוטיביים (ניהוליים). בדרגה זו ובמצבו הנוכחי אני קובע שהנבדק אינו בעל כשירות קוגניטיבית לבצע פעולות משפטיות או לעמוד לדין".

בעדותו בבית המשפט, המומחה הסביר את ההבדל בין מבחן ה-MMSE לבין ה-MOCA. לדבריו, מבחן ה-MMSE בודק פונקציות קוגניטיביות כדוגמת זיכרון התמצאות וכיוצא באלה בעוד שמבחן ה-MOCA בודק את האינטגרציה שלהם ואת היכולת לתפקד על סמך אותן פונקציות. משכך, מבחן ה-MOCA רלוונטי יותר לשאלות של כשירות, תפקודים ניהוליים ותפקודים גבוהים. המומחה עומת עם כך שלא היה שינוי במבחן ה-MMSE - שערך הנאשם בשנת 2018, לבין המבחן שערך המומחה. במענה לכך מסר כי המשמעות היא שבפונקציית הזיכרון וההתמצאות לא היה שינוי, אולם אין בכך ללמד על הפגיעה בביצוע פונקציות מורכבות, בתפקודים מורכבים גבוהים.

המומחה ענה כי מבחינתו שאלת הכשירות של אדם הנה שקלול של פרמטרים רבים ואחת היא, בין אם המדובר בכשירות לחתום על צוואה, לתת מתנה, ביצוע פעולות משפטיות אחרות או יכולת להגן על עצמך במשפט. בכל אותם מקרים יש צורך במורכבות של תפקודים גבוהים (עמוד 848 לפרוטוקול הדין מיום 15.6.20). במקרה הנדון, היה וכתב האישום שמפניו אמור הנאשם 4 להתגונן מורכב וכולל תאריכים, סכומים, דמויות ונתונים נוספים שיש צורך לשלב ביניהם, או אז הנאשם לא יהא מסוגל להבינו (עמוד 850). מאידך, האשמות פשוטות הוא מסוגל להבין.

העד ענה כי הוא אינו מכיר את סעיפי החוק הרלוונטיים לצורך כשירות לעמוד לדין בהליך פלילי, אולם לדבריו אין בכך רבותא בשים לב לכך ש - "כשירות היא כשירות" ללא קשר להליך שבו היא נבחנת. להתרשמותו של העד, הדמנציה אינה משפיעה על יכולותיו החברתיות של הנאשם ולמצער הוא לא הבחין בכך. מאידך, אדם שכזה אינו אמור לנהוג ברכב. התהליך עצמו פרוגרסיבי, אם כי ישנה "שונות" גדולה בהתפתחות שלה. לא סביר בעיני המומחה שהנאשם ניהל בשנת 2018 את החברות שבבעלותו. גם אם הבן של הנאשם ציין בפניו עובדות שאינן מבוססות, אין בכך כדי לשנות ממסקנתו. הבדיקה עצמה ערכה כשעה.

במענה לשאלת ב"כ הנאשם 1, ענה כי הוא אינו יכול לאמוד את מצבו הקוגניטיבי של הנאשם 4, בעת שנחקר בשנת 2012. הנאשם יכול ולא יזכור פרטים מסוימים, אולם עוצמת הפגיעה ממנה הוא סובל, אינה במידה שתביא אותו לעוות את המציאות ולמסור פרטים מומצאים לחלוטין. תופעה שכזו מכונה "קונפבלוציה" ואינה מתאימה למקרה הנדון.

המומחה סבור כי הנאשם מבין שעורך דין גולן הוא הסנגור שלו, וכך גם מי הוא השופט, שכן אין המדובר בנתונים מורכבים.

עדות בנו של הנאשם - צ' א':

תצהיר מטעמו של העד הוגש לבית המשפט חלף עדות ראשית. בתצהיר מפרט הבן כי בשנת 2005, דרכיהם העסקיות שלו ושל אביו נפרדו והוא פתח עסק משלו בתחום הנדל"ן. במהלך 2018, החל לשמוע מאמו "מסרים" בדבר ההתדרדרות בתפקודו של אביו, וכך גם מעוזרו ומנהגו, מר ניסים בן מאיר. בסוף שנת 2018, קיבל שיחת טלפון תמוהה מאביו, במהלכה זה האחרון מסר לו כי הוא נמצא ברכב ומבקש ממנו שיגיע אליו לאחר שאיבד אוריינטציה. מסרים דומים שמע וקיבל מעובדים בחברה שצינו כי אביו שוכח דברים וסיכומים עם אנשים שונים. גם מהבנקים, קיבל "רמזים עדינים" שיש לפקוח עין על אביו בכל הקשור לניהול החברה.

בחודש ינואר 2019, הוא חליט לבוא לחברה של אביו כדי לעקוב מקרוב אחר התנהלותו. לאחר שנוכח לגלות שאביו מכר פנטהאוז במחיר נמוך משמעותית ממחיר השוק, הבין כי אביו אינו יכול לנהל עוד את החברה בשל מצבו. בהמשך לכך, נכנס לחברה וקיבל עליו את ניהולה, כאשר מאז פברואר 2019, הוא משמש כמנהלה היחיד ומורשה החתימה לכל דבר ועניין, לרבות בחשבונות הבנקים. לדבריו, זכרונו של אביו אינו עומד לו עוד ולעיתים קרובות, הוא אינו זוכר את היום בשבוע, או התאריך. בדומה, הנאשם אינו מזהה פרויקטים של החברה, שוכח מסיכומים שערך עם אנשים, שוכח היכן שם את מפתחות הבית והרכב וכן קודים שונים להם הוא נדרש.

בחקירתו הנגדית, תיאר כיצד בחודש ינואר 2019, מחק תביעה שאביו הגיש לאחר שנוכח לגלות שלא היה לה כל היתכנות ממשית מלכתחילה. לדבריו, משנת 2018 היה מסוכסך עם אביו, עד אשר אמו ואחותיו סיפרו לו כי חלה התדרדרות במצבו של אביו. בתחילת 2019, הגיע לחברה של אביו וחשב שזה יהיה לתקופה קצרה, ומאז שנוכח לראות שאביו אינו יכול לנהל את העסק והוא ממשיך בתפקידו. עוד תיאר, כיצד מהבנק אמרו לו כי מוטב שהוא ייכנס לעניינים ושאלו אותו האם הוא מודע למצב של אביו.

ההתדרדרות לדבריו חלה בשנתיים האחרונות. מאמצע שנת 2017 ועד סוף 2018, היה בינו לבין אביו נתק מוחלט. לשאלת בית המשפט מדוע הנאשם עודנו מורשה חתימה, טען כי בבנקים מדובר בהליך פורמאלי בלבד, בשל היותו בעל מניות, זאת לצד "עניינים של כבוד". נטען כי גם אם אביו יכול לעשות זאת, בפועל הוא לא חותם על מסמכים ולא מקבל החלטות. יתרה מזאת, ישנה הוראה שניתנה להנהלת החשבונות ביחס לצ'קים וחוזים לפיה אף אחד לא מחתים את אביו על דבר, ומי שיגיש לו מסמך לחתימה, יימצא עצמו בחוץ.

הוא דיווח למומחית ההגנה על החמרה בפגיעה, חודש וחצי לפני שקיבלה את הנאשם לבדיקה, בחודש פברואר 2019. הוא לא יכול להגיד מה היה לפני שחזר להיות בקשר עם אביו. ביחס לניסים בן מאיר, תיאר העד כי ניסים היה זה שרצה לעזוב ויש לו את הפנסיה מהצבא. שהוצגה לעד גרסתו של ניסים ולפיה הנאשם 4 פיטר אותו, ענה כי ניסים ביקש שיפטרו אותו לצרכי פיצויים. עד היום הם ביחסים טובים. יש לאבא שלו רישיון נהיגה ועד היום הוא יכול לנהוג, אם כי הוא סבור שזה לא תקין. ביחס לפנטהאוז שעל פי הטענה נמכר נמוך משמעותית ממחיר השוק, ציין כי נמכר בסכום של

3,000,000 ₪, כאשר מכר חודש וחצי מאוחר יותר, פנטהאוז עם נתונים דומים במחיר של 4,200,000 ₪.

עדות של עורך דין אבי הלוי:

הנ"ל העיד כי הוא מכיר את הנאשם 4 עוד משנות ה-60 בתור ילד. החל משנת 2005 עד שנת 2014, שימש כעורך הדין של החברה של הנאשם - ----- חברה לבניין בע"מ. בין השנים 2014-2015 לא עבד ואילו משנת 2015, עובד תחת בנו של הנאשם - צ' א', כעורך דין של החברות שבבעלותו וכעורך דין של חברת -----.

במענה לשאלת הסנגור בדבר שינויים שחלו בהתנהגותו של הנאשם, מסר כי בשבע השנים הראשונות מקום העבודה היה עבורו כ"גן עדן" של ממש, מאידך בשנתיים, שלוש האחרונות לעבודתו, חלה התדרדרות איטית אך קשה בהתנהגותו. כדוגמה לשינויים בהתנהגותו, הפנה לכך שבמסגרת סכסוך עסקי הנוגע להקמתו של מלון באשדוד, הנאשם חתם על הסכם סיום הסכסוך עם שותפו, בניגוד לדעתו החד משמעית ולפיה מדובר ב"גזל". הדבר אירע בסביבות השנים 2012-2013.

כדוגמה נוספת, הביא העד מקרה שבו הנאשם צרח על בתו הבכורה שעבדה במשרד, כשהוא גוער מעליה ו"ממש עמד על לקפוץ עליה" באופן שהביא אותו לתפוס את הנאשם מאחור ולהוציאו מהמשרד, הכל תוך ניסיונות להרגיעו. כדוגמה שלישית, תיאר כיצד בשיאו של יום קיץ, הנאשם החל לצרוח על העובדים שהדליקו את המזגנים במשרד ובהמשך הוראה לנתקם, כל הדוגמאות הללו התרחשו בשנתיים האחרונות לעבודתו תחת הנאשם. לפני כשנה, שנה וחצי, בנו של הנאשם פנה אליו וביקש ממנו לעבור לעבוד במשרדים של החברה ברחוב האורגים תוך שציין לפניו "כי לאחרונה אבא שלי התחיל לעשות שטויות והתפקיד שלך הוא בעיקר להשגיח שהוא לא יחתום על שום מסמך".

בתחילת עבודתו עם הנאשם, בשנים הראשונות היה הנאשם בעיקר בשטח, מבוקר עד ערב, ובתקופת "הגיהינום" כפי שהוא מכנה אותה, היה במשרד ו"מירר את החיים". כשהתבקש להסביר כיצד הנאשם התנהג בתקופה האחרונה, ענה כי מבחינת ההתנהגות הוא רגוע, כמעט ולא עושה דבר, מגיע למשרד, אומר שלום לכולם, מחליף מספר מילים אך לא מעבר לכך.

העד נשאל באופן קונקרטי מה הוא יכול לומר לגבי סיכומים שערך עם הנאשם ודברים שנאמרו לו, ככל שהם קשורים לזיכרונו, וענה: "אני לא יכול להצביע על מקרים ספציפיים שסיכמנו והוא שכח. אין לי מקרים קונקרטיים". בהמשך, נזכר בדוגמה נוספת עובר לפיטוריו (בשנים 2012-2013 ד.ב.ט) שבה הנאשם סיכם עם עובד מבוגר בחברתו שיוכל לצאת לחופשה. לאחר שאותו עובד יצא לחופשה, הנאשם כעס על כך, שכח שבכלל אישר לו את החופשה ואף פיטר אותו בשל כך. העד טען כי לא היה מעורב בחברת ----- בתקופה שבה שונו זכויות החתימה, כאשר לדבריו, היו צריכים בשל שיקולי כבוד, לנהוג בנאשם בעדינות ובהתחשבות. מהבנקים לא שמע דבר.

בחקירתו הנגדית, ציין כי הוא מזה כשנה וחצי משמש כ"משגיח" על הנאשם. במהלך תקופה זו, ולמיטב ידיעתו, הנאשם לא קיבל שום החלטה. הוא אינו זוכר מקרה של פנטהאוז שלגביו הייתה בעיה שהוא נמכר במחיר זול משמעותית ממחיר השוק. בנו של הנאשם לא פנה אליו לגבי אותו חוזה כשלדבריו, בנו גם לא מתייעץ איתו על כל דבר, כפי שאירע לאחרונה בעת שהבן חתם על עסקת ענק וידע אותו לגביה רק בדיעבד.

לשאלת בית המשפט, כיצד הנאשם עודנו מורשה חתימה גם לבדו על התחייבויות וצ'קים, חרף החשש שיעשה פעולות לא אחראיות, ענה כי אין זה דבר פשוט להגיד לאדם שהקים את העסק מאפס, שהוא אינו יכול עוד לבצע כל פעולה בחברה. לעניות דעתו, הנאשם בפועל גם לא חתם על שום מסמך מאז שינוי מורשה החתימה. העד אינו מכיר את נהגו של נאשם 4 ניסים בן מאיר או את נסיבות הפסקת עבודתו. הוא אינו מכיר את רכישת רכב המרצדס שביצע הנאשם בשנה האחרונה.

עדות של ניסים בן מאיר :

שירת בעברו במשך 30 שנה כקצין במשטרת ישראל. לאחר פרישתו, בין השנים 2015-2019 עבד בחברה שבבעלות הנאשם 4 כעוזרו האישי וכנהגו. העד העיד כי באותם שנים ליווה אותו לכל מקום, ובין היתר, לביקוריו בחו"ל, לדיונים בבית המשפט ולטיפולים הרפואיים בתא הלחץ.

כעבור שנה וחצי- שנתיים מתחילת העסקתו, הנאשם 4 החל לשאול אותו שאלות חריגות: **"כל בוקר שהיינו יוצאים מהבית לאן אני נוסע, לאיזה פגישה, מה התאריך היום, לאן נוסעים היום, הזיכרון שלו הלך והתדרדר. גם לדיונים בבית המשפט, כל דיון: "למה אנחנו נוסעים היום לדיון"? "באיזה עניין הדיון"? הדברים החמורים הנוספים שהיו, שבאמת היו ממש קריטיים מבחינתו, זה כל הוא שכח את חשבונות הבנק, את הכניסה לחשבון הבנק שלו...".** בהמשך הוסיף כי הנאשם איבד מספר פעמים כרטיסי אשראי (בהמשך ישנה גרסתו ויטען כי מדובר בכרטיס אשראי אחד שאבד) ושכח להגיע לפגישות שנקבעו עמו. בעקבות הדברים האמורים, הופנה הנאשם לטיפול בתא לחץ ולטענתו של העד נאמר להם על ידי הרופא כי **"עוד שבועיים הבן אדם הזה הופך להיות סיעודי"**. סופם של דברים, הנאשם 4 פיטר את העד בשל אוירה מתוחה וויכוחים מרובים שנבעו לשיטתו של העד מבעיות הזיכרון של הנאשם. בחקירתו הנגדית נשאל העד על ידי ב"כ המאשימה מדוע לא פנה לבנו של הנאשם שניהל את החברה באותה תקופה. לכך השיב העד כי נודע לו בדבר ניהולו של צ' רק לאחר פטוריו. משעומת העד עם טענתו של צ' א' לפיה העד טוען כי פוטר לצורך קבלת פיצויי פטורין ולמעשה הוא התפטר, השיב כי **"אני לא יודע אם הוא משקר, אבל אני פוטרתי מ... אבא שלו פיטר אותי."**

עדות הנאשם 4 :

בחקירתו הראשית, הנאשם אישר כי הוא יודע שנמצא בבית המשפט, אולם לא יודע מדוע; הוא אינו זוכר שבא בטענות כלפי סנגורו באמצעות מסרונים; אינו זוכר את מספרי חשבונות הבנק שלו; אינו זוכר את כתובת ביתו (בהמשך יוסיף כי מתגורר ב----- ברחוב -----); אינו זוכר את הרחוב של הבית הקודם בו התגורר (אולם זוכר היכן הוא מצוי); ביחס לסדר לידת ילדיו וילדיו של בנו צ', זוכר את הילד הבכור אולם אינו בטוח לגבי סדר לידת הילד השני והשלישי (זוכר גם את הנכד הצעיר); אינו זוכר את מעשיו אתמול (למעט העובדה כי מתקלח כל בוקר); זוכר רק משניים ממנהלי החברה שבעלותו (בהמשך כשסנגורו ביקש להזכיר לו אודות אבי בן חמו טען הנאשם כי הוא ניהל את החברה לתקופה קצרה); אינו זוכר מתי החלו הדיונים בבית המשפט (אך ציין כי לפני זמן רב); זוכר "ברפרוף" את התביעה שהגיש

והתנהלה בבית המשפט בב"ש נגד עיריית אשדוד. לדבריו מטופל בתא לחץ בגלל שנמחק לו הזיכרון "...אני לא זוכר כלום, אני לא זוכר איפה אני שם מפתחות, אני לא זוכר איפה האוטו ולכן, יש לי כל הזמן מלווה". תיאר כי בשנים האחרונות לא נסע לבדו גם לא מרחקים קצרים בהמשך מוסיף כי נוהג בעצמו "מקסימום 100-200 מטר".

בחקירתו הנגדית, מוסר כי מזה כ-22 ימים מטופל מידי יום למעט שישי-שבת בתא לחץ. לדבריו מגיע למשרדי החברה רק כדי להגיד שלום לבנו צ' א'. משעומת עם הדברים שמסר צ' בעדותו לפיהם מגיע למשרד למשך כשלוש שעות, ענה כי הוא לא מודד את הזמן שיושב שם בשעון. עוד לדבריו, שכח מספר פעמים את הסיסמה לחשבון הבנק ונאלצו להזמין סיסמה חדשה אך אינו זוכר מתי קרה הדבר. אינו זוכר מתי הפעם האחרונה שהצביע בבחירות ולא זוכר את שמות הרופאים שביקר אצלם לאחרונה.

הנאשם זוכר שיש לו רכב מסוג מרצדס מלפני 6-10 חודשים ויודע שעלה מעל למיליון ₪. התובע הטיח בפניו כי ככל שמצבו הרפואי קשה כפי שהוא טוען, הוא אינו כשיר לנהוג ועליו להפקיד את רישונו. לכך השיב הנאשם כי הוא נוהג למרחקים קרובים כי קשה לו ללכת ברגל. יש ברשותו כרטיס אשראי. הוא אינו חותם כלל על מסמכי בחברה חרף היותו מורשה חתימה. משנשאל על נסיעותיו לחו"ל השיב כי מאז שהחלה הקורונה לא טס וכשיש לו זמן הוא טס. אינו יודע מי היא יעל מיחא אולם יודע מי הוא הרב פינטו; אינו זוכר תיק אזרחי שניהל לאחרונה.

ראיות התביעה:

מטעם התביעה העיד הפסיכיאטר המחוזי, ד"ר רוני שרף. בחוות דעתו מיום 1.8.19 מציין הפסיכיאטר המחוזי כי לצורך הכנת חוות הדעת נעזר בחומר רפואי הכולל סיכומי אשפוז, חומר משפטי וכן חוות דעתה של מומחית ההגנה.

בבדיקתו מיום 12.6.19 צוין כי מודע, צלול, התמצאות מלאה במקום ובסיטואציה, התמצאות חלקית בזמן, אי שקט קל, אפקט אינטימי תואם, חשיבה מאורגנת בתוכן. הנבדק אינו מעוניין לדבר על האשמות וכתב האישום. לדבריו נחקר לפני הרבה זמן ואינו זוכר הכל. בכוונתו לומר בבית המשפט שהכל כתוב בחקירת המשטרה. מסכים לומר כי מואשם בנתינת שוחד לפוליטיקאי בעירייה. בתחילה אומר כי אינו זוכר את שמו ובהמשך מוסר כי שמו עמרם. יש לו עו"ד פרטי, דוד גולן, סומך עליו. הנבדק נשאל האם העו"ד עוזר לו וענה כי את זה ידע רק בסוף אם יזכו אותו. הוסיף כי מאשימים גם את החברה שהקים כי זו חברה בע"מ.

בבדיקתו מתאריך 15.7.19: מפורט כי מודע, צלול, שיתוף פעולה חלקי ורושם למגמתיות, אינו זוכר יום, חודש ותאריך וכך גם אינו בטוח האם השנה היא 2019 או 2020. הנבדק מספר כי נעזר במלווה וממעט לנהוג ברכב כי מתבלבל בדרכים, מתלונן על בעיות בזיכרון. חשיבה מאורגנת ללא מחשבות שווא, שולל הפרעות בפרספציה. לדבריו, אינו זוכר אם יש לו משפט וכשנשאל האם הוא זקוק לעו"ד משיב בשלילה כי לדבריו בנו מטפל בכל. תפקידו של השופט לעשות צדק.

בפרק הדין הפסיכיאטר המחוזי קובע:

"גבר, ללא עבר פסיכיאטרי שאובחן כלוקה בדמנציה מעורבת-וסקולרית ואלצהיימר, בבדיקתו אינו שרוי במצב פסיכוטי חשיבתו מאורגנת ובוחן המציאות תקין. קיימת פגיעה קוגניטיבית, בין היתר בזיכרון המושהה והתמצאות בזמן. אין פגיעה בהבנת השפה והתקשורת עמו יעילה למדי. קיימת מגמתיות בכל הקשור להליך המשפטי. בבדיקה הראשונה טען שאינו זוכר הכל ונמנע מלעסוק בפרטי האישום, בבדיקה השנייה טען באופן תמוה כי כלל לא מתנהל נגדו משפט. משתי בדיקותיו עולה כי הבדיקה הקוגניטיבית בה לוקה הנאשם אינה במידה כזו המשליכה על כשירותו הדיונית. הנבדק מכיר את מהות ההליך המשפטי ובעלי התפקידים, מסוגל להבין היטב את ההליך המשפטי בפניו הוא עומד, להביא את גרסתו, לשתף פעולה עם עו"ד ובית המשפט. משכך הוא כשיר לעמוד לדין".

בעדותו הראשית בבית המשפט, הדגיש כי הוא אינו חולק על קביעת מומחי ההגנה לגבי עצם העובדה שלנאשם יש בעיה קוגניטיבית וכך גם לא על עצם המומחיות של מומחית ההגנה. לצד זאת, הדגיש כי בסופם של דברים, עליו לבחון האם האדם כשיר או לא כשיר לעמוד לדין ובעניין זה, הנאשם נמצא הרבה מעבר לסף. מסקנה זו מבוססת לדבריו לא רק על כך שהנאשם מכיר את בעלי התפקידים, אלא גם בשים לב לכך שאין לו כל בעיית תקשורת, הנאשם מבין היטב את השאלות ששואלים אותו וזאת בדומה להתרשמות מומחית ההגנה שגם היא לא הבחינה בקשיי הבנה או שפה (עמ' 723 לפרוטוקול הדין מיום 25.2.20).

הפסיכיאטר המחוזי הוסיף כי גם אם קיימת דמנציה, או אז הזיכרון לטווח ארוך שמור הרבה יותר מאשר הזיכרון לטווח קצר. גם אם יכול וישכחו פרטים כאלה ואחרים מהחקירה, עצם קיומה של חקירה בוודאי שתיזכר. הנבדק במקרה זה, יודע שהוא היה בחקירה והוא בטוח שהוא זוכר הרבה מאוד דברים, אולם ישנה הטיה. לדבריו, טבעי שכל אדם ירצה להגן על עצמו ובהקשר לכך, הטסטים הקוגניטיביים ניתנים להטיה בדרך פשוטה ועל ידי כך שהנבחן אינו "מתאמץ" להצליח בו.

במענה לסניגור, בנוגע לטיפולים התכופים של הנאשם בתא הלחץ, השיב הפסיכיאטר כי הנאשם ידע לפרט בנוגע לקיומם, עובדה אשר מלמדת על יכולת הזיכרון שלו. לעצם הטיפולים הרי שאלו נועדו לעזור לנאשם בנוגע לבעיה הקיימת אצלו בכלי הדם הקטנים. הסיטואציות הנטענות בהן הנאשם שכח פרטים מסוימים, אינה עומדת בסתירה לחוות דעתו אשר מצינת דבר פגיעה קוגניטיבית ויכולה לאפיין גם אנשים עם בעיות קשב או בכלל. לדבריו, הנאשם לא מתחזה אלא הפגין מגמתיות, אגרבציה, היינו החמרה של תסמינים קיימים. באופן ספציפי, הנבדק הפגין הטיה בעיקר בכל מה שקשור למשפט המתנהל נגדו. במענה לשאלת ב"כ הנאשם 1, הפסיכיאטר המחוזי ענה כי אין זה סביר שחולי אלצהיימר ידגימו בדיקת MRI תקינה, יחד עם זאת, אין לדבר על קשר ברור בין הפגיעות לממצאים הפתולוגיים, שלכל אלה יש להוסיף גם את הקושי הכרוך בהשפעה מכוונת על התוצאות מצידו של הנבדק. מבחינתו, הוא נותן משקל רב ל"דומיין" שעניינו תפקודי השפה, כמו גם הבדיקה הפסיכיאטרית.

דין והכרעה:

מסגרת נורמטיבית:

בעניינו של מי שאינו מסוגל לעמוד לדין, בשל ליקוי נפשי (או שכלי), קובעת הוראת סעיף 170(א) לחוק סדר הדין הפלילי (נוסח חדש), תשמ"ב - 1982:

(א) קבע בית המשפט, לפי סעיף 6(א) לחוק לטיפול בחולי נפש, תשט"ו-1955, או לפי סעיף 19ב(1) לחוק הסעד (טיפול באנשים עם מוגבלות שכלית-התפתחותית), תשכ"ט-1969, שנאשם אינו מסוגל לעמוד בדין, יפסיק את ההליכים נגדו; אולם אם ביקש הסניגור לברר את אשמתו של הנאשם, יברר בית המשפט את האשמה, ורשאי הוא לעשות כן אף מיזמתו מטעמים מיוחדים שיירשמו."

סעיף 15(א) לחוק טיפול בחולי נפש, תשנ"א - 1991, שהחליף את סעיף 6(א), קובע כך:

"אשפוז או טיפול מרפאתי של נאשם על פי צו בית משפט - (א) הועמד נאשם לדין פלילי ובית המשפט סבור, אם על פי ראיות שהובאו לפניו מטעם אחד מבעלי הדין ואם על פי ראיות שהובאו לפניו ביזמתו הוא, כי הנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין מחמת היותו חולה, רשאי בית המשפט לצוות שהנאשם יאושפז בבית חולים או יקבל יפול מרפאתי..."

על פי הוראת סעיף 15(ג) לא ייתן בית משפט צו לפי סעיפים קטנים (א) או (ב) - ס"ק (ב) שעוסק במי שנקבע לגביו כי היה חולה בשעת מעשה - אלא לאחר קבלת חוות דעת פסיכיאטרית, "ולצורך כך יצווה כי הנאשם יובא לבדיקה פסיכיאטרית... הודיע הפסיכיאטר המחוזי לבית המשפט כי לא ניתן לערוך את הבדיקה הפסיכיאטרית אלא בתנאי אשפוז, רשאי בית המשפט לצוות על אשפוזו של הנאשם לשם עריכת בדיקה והסתכלות, לתקופה שיקבע בצו."

על פי סעיף 15(א) יש צורך בקיומם של שני תנאים מצטברים לצורך הפסקת הליכים, האחד, אי מסוגלות לעמוד לדין, והשני, בשל היות הנאשם חולה במחלה נפשית:

"לעתים קיימת חפיפה בין שני התנאים הללו, ומבחנים זהים עשויים לשמש בערבוביה לצורך בחינתם. עם זאת מדובר בשני תנאים שכל אחד מהם עומד בפני עצמו, והתקיימותו של אחד מהם אינה מחייבת בהכרח את התקיימותו של האחר. ייתכן בהחלט מצב שבו נאשם יוגדר כחולה נפש ולמרות זאת ייקבע כי הוא מסוגל לעמוד לדין, כשם שיתכן מצב שבו נאשם לא יהיה מסוגל לעמוד לדין אולם מצבו הנפשי לא יגיע לכלל מחלת נפש ובשל כך לא יחול עליו סעיף 15(א) לחוק הנ"ל." (רע"פ 2111/93 יוסף אבנרי נ' מדינת ישראל [פסקה 6 לפסק דינו של כב' הש' לוין], מח(5) 133 (להלן: "עניין אבנרי").

באשר לטיבה של מחלת נפש, הובהר בפסיקה:

"כי נדרשת הוכחה לכך שהנאשם לוקה בסטיה חמורה מן הנורמה, כלומר בפגיעה קשה בכומר השיפוט או בתפיסת המציאות... אם עומד הנאשם במבחן זה, על בית המשפט לעבור ולבחון את השאלה האם גרמה מחלת הנפש לכך שהנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין... הקביעה בעניין זה היא קביעה משפטית אשר בית המשפט מגיע אליה לאחר בחינת מכלול הראיות שבפניו, ובין היתר בהסתמך על חוות דעת פסיכיאטריות שמוגשות על ידי פסיכיאטר שבדק את הנאשם. הקביעה הסופית, עם זאת, הינה של בית המשפט ולא של הפסיכיאטר." (ע"פ 3193/07 פארס טבאגה נ' מדינת ישראל [פסקה 13 לפסק דינה של כב' הש' ארבל] (פורסם בנבו, 2.4.09) (להלן: "עניין טבאגה").

בהיעדר ההגדרה המדויקת למונח מחלת נפש, הרי שעסקינן במשימה אותה הגדיר בית המשפט העליון: "משימה קשה ולמעשה כמעט בלתי אפשרית. גם מדע הפסיכיאטריה עצמו מתקשה לתת הגדרות (ר' עניין אבנרי). בדומה ר' התייחסות בית המשפט בע"פ 3230/05 ליסן גולה נ' מדינת ישראל [פסקה 10 לפסק דינו של כב' הש' לוי] (פורסם בנבו, 22.1.07) שם ציין כי: "כך או כך, הפסיקה קבעה כי מובנו המשפטי של המונח מחלת נפש המצדיק להפסיק את ההליכים המשפטיים נגד נאשם, מתייחס למי שסובל מפגיעה קשה בכומר השיפוט ובתפיסת המציאות, ובשל כך התנהגותו סוטה באופן חמור מן הנורמה".

בנוגע למידת הוכחתה של מי הטוען לאי כשירות לעמוד לדין נפסק בעניין טבאגה כי "השאלה מהי מידת ההוכחה המוטלת על הטוען להעדר כשירות לעמוד לדין טרם הוכרעה בפסיקת בית משפט זה והושארה בצריך עיון. האפשרויות בעניין זה הן מידת הוכחה במאזן הסתברויות או הוכחת קיומו של ספק סביר בדבר העדר כשירותו לעמוד לדין, כאשר ישנם שיקולים שונים שתומכים בכל אחת מהגישות (ראו ע"פ 1526/02 הנ"ל, פסקה 26)".

לסיום המסגרת הנורמטיבית, יש לשוב על ההלכה ולפיה הגם שלצורך קביעת כשירות ואחריות לעמוד לדין, בית המשפט נעזר במומחים שזהו עיסוקם וזהו עולמם, בסופו של דבר ההכרעה היא משפטית והסמכות להכריע בה היא של בית משפט לבדו. הלכה זו חלה על כל המומחים המעידים בפני בית המשפט. עניינם של הפסיכיאטר המחוזי כמו גם מומחי ההגנה, אינו שונה.

מן הכלל אל הפרט:

בפתח ראש פרק זה יאמר סופו ולפיו, יישום העקרונות שצוינו לעיל למקרה שלפנינו, מוביל למסקנה חד משמעית כי הנאשם לא עמד באף לא אחד מהתנאים המצטברים, לא כל שכן בשילובם יחדיו. מסקנה זו של בית המשפט נותרת בעינה, בין אם ההכרעה נעשית על פי הגישה "המחמירה", היינו "מאזן הסתברויות" או זו המקלה יותר עם הנאשם ועניינה "קיומו של ספק סביר". ובמה דברים אמורים.

הקביעה לפיה אדם אינו כשיר לעמוד לדין פלילי, הנה קביעה הרת גורל, בלתי הפיכה, הגוררת אחריה תוצאות

אופרטיביות נכבדות הן כלפי הציבור והן כלפי הנאשם עצמו. קביעה שכזו, מובילה להפסקתו של הליך פלילי כלפי מי שלכאורה גובשו נגדו ראיות לביצוע עבירות פליליות. מתן פטור שכזה חותר תחת האינטרס הציבורי במיצוי הדין וירידה לחקר האמת. פטור מאחריות פלילית בשל אי כשירות לעמוד לדין שלצורך ביסוסו די בעמידה בתנאים קלים מוביל בסופם של דברים גם לפגיעה באמון הציבור במערכת אכיפת החוק.

גם מנקודת ראותו של הנאשם, יש בהחלטה כי הוא אינו כשיר לעמוד לדין השפעות רחבות מעבר לעובדה שזה אינו עומד לדין על מעשיו. כך, יש בהחלטה שכזו קביעה כי תפקודו של הנאשם נפגע באופן חמור ברבים ממישורי חייו. קביעה שכזו, לדאבונו, יוצרת לעיתים סטיגמה על הנאשם בהינתן כך שגם כיום, מחלת נפש, אינה נתפסת כמחלה "רגילה" הניתנת לשליטה או ריפוי. להכרזה בדבר אי כשירות נלווים לעיתים צווים אופרטיביים כדוגמת צו אשפוז כפוי או טיפול מרפאתי, על המשמעויות הנגזרות מכך.

נוכח האמור, וכפי שפורט לעיל, המחוקק ובעקבותיו בתי המשפט, הניחו מבחנים נוקשים ומצטברים שעל הטוען לחוסר כשירות לעמוד לדין לעמוד בהם שעיקרם: חוסר יכולתו של נאשם לעקוב אחרי ההליכים באורח מושכל; היעדר מסוגלות להבין את האשמה והראיות; ליפות כוחו של עורך דין ולסייע לו בהגנתו.

גם ביחס לפרמטרים הנ"ל, אין הכוונה כי עליהם להתקיים בצורה המיטבית. אשר להסתייעות בסניגורו, די בכך שהנאשם מסוגל לתקשר עם עורך דינו באופן בסיסי, למסור גרסתו ולייפה את כוחו לייצגו. לעיתים גם במקרים בהם הוכח כי הנאשם כלל אינו משתף פעולה עם עורכי דינו, אין די כדי להכריז עליו כי הוא אינו כשיר לעמוד לדין:

"העובדה שנאשם אינו מסכים לשתף פעולה עם סניגוריו ומוותר כליל, למעשה, על קו הגנה כלשהו, היא אמנם רלוונטית, ואף חשובה, לבחינת כשירותו הנפשית לעמוד לדין... ואולם, אך מובן הוא כי אין היא חזות הכול, אף לא ביחס לנאשם שהומלץ לו ליטול תרופות פסיכיאטריות... העובדה שנאשם אינו משתף פעולה עם סניגוריו ואינו מנהל קו הגנה, אין בה כדי להעיד בהכרח על חוסר יכולתו לעשות כן..." (ע"פ 1526/02 פלוני נ' מדינת ישראל [פסקה 24] (לא פורסם, 22.11.06)).

ככל שהדבר נוגע לניהול הדיונים נדרש להראות כי הנאשם מודע להימצאותו באולם בית המשפט, מזהה את התפקידים השונים ואת האישום נגדו. מבחן זה אינו דורש שהנאשם יהא מסוגל לנהל את הגנתו בעצמו. כך גם די בעובדה שהנאשם מבין את העדויות באופן בסיסי ומסוגל לזהות האם הן משרתות את טובתו או פועלות נגדו. (ר' פסקה 69 לפסק הדין).

נוכח האמור לעיל, "חולשתן" של שתי חוות הדעת מטעם ההגנה נלמדת מאליה. חולשה, שכן אף לא אחד מהמומחים, לאחר שהגיע למסקנה בדבר קיומה של פגיעה קוגניטיבית, ביצע את החובה המוטלת עליו, ובחן את השפעה הספציפית שיש לפגיעה זו בזיקה לכשירותו של הנאשם לעמוד לדין פלילי על פי המבחנים שנקבעו בפסיקה בסוגיה זו.

לשון אחר, לא די להצביע על פגיעה בתפקודים הניהוליים ואף לא פגיעה קשה שכן גם אם זו קיימת (ומוכחת) אין הכרח כי זו תמנע מהנאשם לעבור את ה"סף הקוגניטיבי" שממנו ייחשב ככשיר לעמוד לדין. במקרה הנדון מחדלם של מומחי

ההגנה מתעצם בשים לב לכך שאלו כלל לא היו מודעים לדרישות החוק והפסיקה ככל שאלו נוגעות לכשירות לעמוד לדין פליילי. בכך נבדלות חוות הדעת ההגנה מחוות דעתו של הפסיכיאטר המחוזי, שאף שמצא שלנאשם פגיעה קוגניטיבית, לא מצא כי זו קיימת במידה המונעת ממנו לו לעמוד בדרישות הבסיסיות להימצא כשיר לעמוד לדין.

פועל יוצא הוא כי מדובר בחוות דעת חלקיות, חוות דעת שמצויות במישור האטיולוגי, חוות דעת שלא ניתן על בסיסן להכריע בסוגיה שבמחלוקת, בין אם בית המשפט מקבל הממצאים הרפואיים המופיעים בהן, ובין אם לאו. וביתר פירוט:

ככל שהדבר נוגע לחוות דעתה של מומחית ההגנה, זו ציינה בסעיף הסיכום של חוות דעתה כי אינה קובעת שהנאשם אינו כשיר לעמוד לדין אלא שמה הדגש על מהימנותה של אותה עדות, וכפי דבריה: "**להערכתי, לאור מצבו הקוגניטיבי, מר א' אינו כשיר למסור עדות אמינה בבית המשפט**" (ההדגשה אינה במקור). גם בבית המשפט כלל לא נתנה דעתה לגבי כשירותו של הנאשם לעמוד לדין וכל עדותה התמקדה בעוצמת הפגיעה הקוגניטיבית של הנאשם. שאלות הנוגעות למהימנות גרסת עד הן עניין לבית המשפט להכריע בו.

במענה לשאלת התובע, ענתה כי היא בכלל לא נדרשה לשאלות הנוגעות ליכולתו של הנאשם לתרום להגנתו, פרטים שהוא זוכר אם מהאירועים עליהם הוא נותן את הדין, או נתונים נוספים הקשורים לעדותו. לדבריה: "**...אני בכלל לא ידעתי על מה מדובר... וזה בכלל לא שינה לי**" (עמ' 717 לפרוטוקול הדיון). בעקבות תשובה זו, בית המשפט פנה למומחית ושאל אותה האם, היא מבינה את מהות ההליך בו היא מעידה ומה ההכרעה המונחת לפתחו של בית משפט. כך מצאו הדברים ביטויים:

"כב' הש' בן טולילה : כן, לי יש כמה שאלות. את מבינה מה המהות של ההליך פה, מבחינת מה הוא אמור להכריע? ולא, לא ההליך הפליילי.

עדה, ד"ר נעה ברגמן : אין לי מושג.

כב' הש' בן טולילה : יש פה החלטה דיכוטומית, כשיר לעמוד לדין או לא כשיר לעמוד לדין?

עדה, ד"ר נעה ברגמן : אוקי.

כב' הש' בן טולילה : ואת העדת פעם בהליך כזה?

עדה, ד"ר נעה ברגמן : לא.

כב' הש' בן טולילה : מבחינת המשמעויות של כשיר או לא כשיר?

עדה, ד"ר נעה ברגמן : אני,

כב' הש' בן טולילה : כשיר, שוב, בהליך פליילי.

עדה, ד"ר נעה ברגמן : לעיתים קרובות יש מצב שבו צריך למנות לאדם

אפוטרופוס, בהליכים כאלה אני בהחלט מעורבת אבל לא הייתי,

כב' הש' בן טולילה : לצורך העניין את שאלת אותו, אתה מבין מי זה הבן אדם עם הגלימה השחורה פה שעומד באמצע?

עדה, ד"ר נעה ברגמן : לא, לא. ואני לא ידעתי,

כב' הש' בן טולילה : אתה יודע מה זה עורך דין?

עדה, ד"ר נעה ברגמן : בכלל שום דבר.

כב' הש' בן טולילה : אתה יודע, שאלות שקשורות לא ספציפית להאשמות אלא לעצם ניהול ההליך הפלילי, את שאלת אותו שאלות?

עדה, ד"ר נעה ברגמן : אני לא שאלתי.

כב' הש' בן טולילה : אתה יודע, מה זו תביעה?

עדה, ד"ר נעה ברגמן : אני לא שאלתי, ואני גם לא ידעתי שיש הליך פלילי.

כב' הש' בן טולילה : ומה זו הגנה?

עדה, ד"ר נעה ברגמן : אני לא שאלתי אותו ואני לא ידעתי שזה בכלל עניין, אני לא ידעתי במה הוא יצטרך עדות ורק אמרתי שבאופן עקרוני להסתמך על עדות של אדם עם דמנציה זה דבר בעייתי.

כב' הש' בן טולילה : כן. זאת אומרת אבל את לא יכולה להגיד לי לצורך מה, אני אמור להכריע בהתאם לחוות הדעת שלך ובהתאם לחוות הדעת של הפסיכיאטר המחוזי, כשיר לעמוד לדין או לא?

עדה, ד"ר נעה ברגמן : אז אם זה היה נאמר לי אז אולי הייתי יכולה לבדוק את זה באוריינטציה הזאת, אבל זה לא משהו שנאמר לי וזה לא משהו שבדקתי".

דברים אלו של המומחית מדברים בעד עצמם.

למעשה, אין צורך להרחיק לכת על מנת להגיע למסקנה אליה הגיע בית המשפט. די להפנות לדברי ב"כ הנאשם בדיון שנערך ביום 02.06.19, כאשר הודיע לראשונה על קיומה של חוות הדעת:

"בתחילת מאי קיבלתי מבנו של הנאשם חוו"ד של ד"ר ברגמן המשתרעת על מספר עמודים ואז נקבע כי הנאשם אינו כשיר להעיד לאור מצבו הנוירולוגי (המדובר בהתפתחות אלצהיימר), העברתי את

עמוד 15

**חוזה"ד לחברי. הטיפולים לא מטיבים עימו. אני לא מכיר בחסד"פ או בחוק לטיפול בחולי נפש מושג
שלא כשיר להעיד, (במאובחן מלא כשיר לעמוד לדין ד.ב.ט) לכן עוד לא הגשתי בקשה פורמלית..."**
(עמ' 437 לפרוטוקול) (ההדגשות אינן במקור).

ואם בכך אין די, הרי שבמסגרת חקירתו הנגדית של ד"ר שרף, הדברים נאמרו שוב מפיו של ב"כ הנאשם "ברחל בתך
הקטנה": **"הרי היא (ד"ר ברגמן, ד.ב.ט) לא באה לפה כדי להגיד לנו האם הוא כשיר לעמוד לדין או לא כשיר
לעמוד לדין, כי זה לא התחום שלה"** (עמ' 728, ש' 30) . ואידך זיל גמור.

שזו תמונת הדברים, אין פליאה אפוא כי ההגנה הבינה שיש צורך בחוות דעת נוספת (שלא לומר במקום) זו של ד"ר
ברגמן. אשר על כן במהלך פרשת ההגנה ביקשה להוסיף את חוות דעתו של פרופ' נוי. בנקודה זו בית משפט מוצא לציין
כי עדותה של ד"ר ברגמן, בכללותה, הותירה רושם חיובי. אין חולק בדבר מומחיותה, מקצועיותה, יושרתה המקצועית,
ובכלל. הדבר מצא ביטוי בתשובותיה לשאלות הצדדים ולבית המשפט. הרושם חיובי שזו הותירה, אין בו כדי לגשר על כך
שחוות דעתה, בסופם של דברים אינה עוסקת במחלוקת שבמדוכה, ומשכך גם אינה רלוונטית.

מסקנה דומה מתבקשת גם ביחס לחוות דעתו של מומחה ההגנה, פרופ' נוי. הלה נשאל מספר פעמים במהלך עדותו
בבית המשפט, האם במסגרת הבדיקות שערך נתן דעתו למבחנים השונים שנקבעו בפסיקה לצורך כשירות לעמוד לדין
פלילי, בכללם: יכולתו של הנאשם להגן על עצמו, יכולתו לזהות את הצדדים להליך הפלילי, להבין את כתב האישום
וכיו"ב. מומחה ההגנה ענה בצורה ברורה והחלטית כי מבחינתו אין כל משמעות לטיב ההליך, משכך, גם לא ראה
להידרש לאותם מבחנים:

**"עמדתי היא מאוד ברורה. אתה יכול לקרוא אותה במאות פרוטוקולים. כשירות היא כשירות היא
כשירות. ככה אני רואה. בין אם אני צריך להגן על צוואה, בין אם אני צריך לקבוע מתנה, או בין אם
אני צריך להגן על עצמי כעד. כשירות היא כשירות היא כשירות. והוא נובעת מהרבה מאוד דברים.
היא נובעת מיכולת קוגניטיבית, פסיכיאטרית, תרופות שאני מקבל, נוגדי כאב שיכולים להשפיע עלי,
אם אני מקבל ומשנים לי קוגניציה. היא נובעת ממחלות סיסטמיות שיש לי. היא נובעת מהרבה
גורמים. לכן כשירות היא כשירות. כשמישהו לא כשיר הוא לא יכול לכתוב צוואה והוא גם לא יכול
להעיד על עצמו.." (ראה עמ' 848 לפרוטוקול). ובהמשך: "... בגלל זה כל העניין של קוגניציה.
צוואות, עיזבונות, יכולות, זה אותו חומר. כשירות כן או לא."**

במענה לשאלה ספציפית האם הוא אינו סבור שבכל זאת ישנה משמעות ליכולות המתבקשות והנדרשות בין מי שלשיתנו
כשיר לחתום על צוואה לבין כשירות לעמוד לדין פלילי, ענה:

**"...בשניהם דרושים רזולוציות מורכבות של תפקודים גבוהים. בשניהם אני צריך להבין שיש לי X
מיליון במזומן X מיליונים בנדל"ן ואני נותן לנכד 7 ולבן 8. אלה פונקציות מאוד מורכבות ולכן
היכולת הקוגניטיבית שלי, לכן ה-MOCA-רלוונטי [...]. עכשיו אם הסנגור, ואני לא מכיר את פרטי
המשפט כאן, אבל אם הסנגור דורש פונקציות מורכבות, האיש בוודאי לא ידע לעלות עליהן. אם**

הסנגור דורש אינטגרציה בין זיכרון להתמצאות להבנה שהצ'ק הזה הוא לטובת חיים והכסף הזה בא ממשה, כי זה מורכב אז זה פונקציה מורכבת ואז הוא לא מסוגל" (עמ' 849 לפרוטוקול).

עמדה זו של המומחה, בית המשפט דוחה מכל וכל. לא ניתן לבחון את הפגיעה הקוגניטיבית בנאשם (שקיומה אינו שנוי במחלוקת), במנותק מההליך המשפטי שבו הוא אמור ליטול חלק והיכולות הנדרשות ממנו לצורך אותו הליך. אין דומה קביעה כי אדם אינו כשיר לעמוד לדין פלילי כדין קביעה שזה אינו כשיר לכתוב צוואה, או האם יש צורך למנות לו אפוטרופוס.

לא בכדי, ישנם גם סעיפי חיקוק ספציפיים לכל אחד מן ההליכים. כך למשל ראה סעיף 26 לחוק הירושה, התשכ"ה - 1965 שמציב תנאי על כשרות לכתוב צוואה בכך **שהמצווה יידע להבחין בטיבה של הצוואה**, אל מול סעיף 8 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962 שמציב תנאי להכריז אדם כ"פסול דין" רק לאחר שהוכח **שאינו מסוגל לדאוג לעניינים מחמת מחלת נפש או ליקוי בשכלו**, אל מול סעיף 33(א)(4) לחוק זה, שקובע שלצורך מינוי אפוטרופוס (באחת מן החלופות), יש להוכיח שהאדם **אינו יכול, דרך קבע או דרך ארעי, לדאוג לענייניו, כולם או מקצתם**. זאת כאמור, ללא קשר למחלת נפש או ליקוי שכלי. בהמשכו של החוק, בסעיף 33(ב), ישנה התייחסות נפרדת לאדם **שאינו מסוגל לדאוג לענייניו אך מסוגל לקבל החלטות בקשר אליהם**.

מומחה ההגנה שם דגש על "תפקודים גבוהים" ואף מביא כדוגמה את יכולתו של הנאשם לתת מענה לסנגורו בסוגיות מורכבות. יכול וזהו המצב הרצוי, אולם אין זאת דרישת החוק ואין זאת הפסיקה הנוהגת. כפי שפורט לעיל, ה"רף הקוגניטיבי" שממנו נקבע שאדם כשיר לעמוד לדין אינו דורש מסוגלות להתמודד עם שאלות מורכבות, אינו דורש יכולת לנהל באופן עצמאי את המשפט, ואף לא קרוב לכך. הנאשם אמור להבין מי הם בעלי התפקיד, לתקשר באופן בסיסי עם בא כוחו (שהוא זה שמנהל עבורו את ההגנה) ולהבין את מהות האישומים נגדו. יפים לעניין זה דברי בית המשפט העליון בע"פ 7924/07 פלוני נ' **מדינת ישראל** [פסקאות 56-57 לפסק דינו של כב' הש' דנציגר] (פורסם באר"ש, 5.5.08)(להלן: "פלוני"):

".. יש להדגיש, מסוגלותו של הנאשם להתמצא בהליך המשפטי אינה כוללת דרישה להיותו בעל רמת אינטליגנציה כזו שתאפשר לנהל את הגנתו באופן עצמאי או להבין את פרטי פרטיו של ההליך. גם אדם בריא, שאינו משפטן, עלול להתקשות להבין את ההליך על בוריו, ויאלץ להיעזר בשירותיו של סנגור. [...] יתרה מכך, רמת אינטליגנציה נמוכה לא בהכרח מאיינת את יכולתו של הנאשם להבין את ההליך המשפטי ולתקשר עם סנגורו (ראו מ' אלמגור, "הגנת אי שפיות: תפקידו של הפסיכולוג הקליני במשפט הפלילי" משפט ורפואה 27 (2002) 171). "...הנה כי כן, ניתן לסכם ולומר כי המבחנים לבחינת כשירותם הדיונית של נאשמים הלוקים בנפשם הינם מסוגלות הנאשם לתקשר עם עורך דינו ולייפות את כוחו לפעול בשמו והבנתו של הנאשם את ההליך המשפטי כנגדו באופן בסיסי" (הדגשות לא במקור, ד.ב.ט.).

השוני בין הכשרות לעמוד לדין פלילי לבין כשירות לבצע פעולות משפטיות אחרות, אינו מבוסס רק על היכולות הקוגניטיביות שמתבקשות ממי שנוטל חלק בהליך והוא מגלם בחובו גם שיקולים רחבים יותר. כך לשם הדוגמא בעוד שבחינת כשרותו של נותן צוואה באה בעיקרה להגן על האינטרס הפרטי קנייני של המצווה, ההליך הפלילי כולל בחובו

גם אינטרסים ציבוריים רבות עיקרון הגמול סדר ציבורי ושלטון החוק. מתן פטור במקרה האחרון, מטיבם של דברים, ייעשה לאחר הוכחת התקיימותם של מבחנים נוקשים יותר. זו היא ההלכה ולפיה יש לפסוק.

טיעון אפשרי ולפיו גם אותן דרישות בסיסיות לצורך כשירות לעמוד לדין פלילי מחייבות תפקודים גבוהים- ניהוליים יש לתקף הלכה למעשה, בדרך פשוטה של הפניית שאלות מותאמות לנאשם אגב בדיקתו, ולא על דרך של הסקת מסקנות. מומחי ההגנה במקרה הנדון כלל לא ידעו מהן אותן יכולות קוגניטיביות ספציפיות ומשכך גם לא בדקו את הנאשם על פיהן. ועיקר הדברים, אף אם תמצא לומר שאכן מדובר ביכולות ניהוליות גבוהות, או אז (כפי שיפורט בהמשך) אלו עודן מצויות ברמה הנדרשת על פי הפסיקה אצל הנאשם ולמעלה מכך.

חוסר הזהות בין הכשרות לעמוד לדין בהליך הפלילי לבין זו בהליכים אחרים הובאה לפתחו של בית המשפט העליון בעניין "פלונ"י. במקרה זה נטענה על ידי ההגנה טענה דומה לזו שהעלה המומחה נוי, ולפיה העובדה שמונה לנאשם סובל מפיגור שכלי אפוטרופוס לניהול כל עניינו (אף מבלי שניתנה לו האפשרות להביע עמדתו ביחס לכך), מלמדת מניה וביה גם על חוסר כשירותו לעמוד לדין פלילי. בית המשפט העליון דוחה טענה זו תוך שהוא עומד על השוני בין ההליכים המשפטיים השונים:

" נכון כי לרוב אין ממנים אפוטרופוס למי שמסוגל לדאוג לענייניו, אולם איני סבור כי קיים הכרח שהלוקה בשכלו יהיה מסוגל לדאוג לענייניו באופן עצמאי על מנת שיעמוד במבחן הכשירות הדיונית. כפי שפירטתי בהרחבה לעיל, המבחנים לבחינת כשירותו הדיונית של נאשם הלוקה בשכלו הינם מבחנים מצמצמים, כאשר רק במקרים בהם ישוכנע בית המשפט כי למערער אין הבנה בסיסית של ההליך המשפטי ובעלי התפקידים בו, הוא אינו מסוגל להבין את העדויות באופן בסיסי ואינו מסוגל לתקשר עם עורך דינו באופן בסיסי, ייקבע כי הוא אינו כשיר לעמוד לדין. לפיכך, עצם מינוי האפוטרופוס אינו מעלה או מוריד לעניין זה, וצודקת המשיבה בטענתה לפיה ניתן למנות אפוטרופוס לתכליות שונות, ניהול נכסי החסוי, חינוכו ועוד ועצם מינוי האפוטרופוס אינו מחייב בהכרח את המסקנה לפיה החסוי אינו כשיר לעמוד לדין" [פסקה 76 לפסק הדין].

דברים אלו הנם מקל וחומר בעניינו בהינתן כך שלנאשם 4 כלל לא מונה אפוטרופוס, הוא אינו סובל מפיגור שכלי, הוא מתנהל כמעט באופן עצמאי ומנהל שגרה חברתית תקינה.

למעשה, ניתן היה להפסיק הדיון בנקודת זו, מתוך כך שהנטל להוכחת אי כשירות לעמוד לדין מונח לפתחו של הנאשם בהצטרף לכך ששתי חוות הדעת שהוגשו מטעמו, במהותן, לא נדרשו לסוגיה שבמחלוקת והיא כשירותו של הנאשם לעמוד לדין פלילי.

למעלה מן הצורך, אף שחוות הדעת מטעם ההגנה לא עסקו בשאלות הרלוונטיות למחלוקת הרי שמתוך האמור בחוות הדעת, כמו גם מתשובותיהם של מומחי ההגנה בבית המשפט, עולה כי החלת המבחנים הרלוונטיים מלמדת כי הפגיעה הקוגניטיבית של הנאשם אינה בעוצמה כזו ששוללת ממנו את כשירותו לעמוד לדין פלילי (זאת כמובן בנפרד מחוות דעתו של הפסיכיאטר המחוזי שגם סבר שהנאשם כשיר לעמוד לדין, ופגיעתו אף אינה קרובה לסף שנקבע).

ככל שהדבר נוגע לפרופ' נוי זה נשאל האם הנאשם מבין שעו"ד גולן יודע שהוא הסנגור שלו וענה כי: "אני מניח שאת זה הוא מבין כי זה לא דבר מורכב" (עמ' 871) וכך גם ביחס להבנה מי הוא השופט: "זה לא סופר מורכב". ביחס להבנת עיקר האישום נגדו, המומחה ענה: "אם השאלה היא פשוטה "אתה נתת שוחד לחיים משה" לדעתי את זה הוא מסוגל להבין אם נתחיל בתוך זה שאלות מורכבות...". כך גם אישר שהנאשם יכול להבין מי הוא השופט בתיק ולמעשה להבין כל דבר שאינו דורש חשיבה מורכבת.

באת כוח הנאשם 1, הקריאה למומחה את עובדות כתב האישום וביקשה התייחסותו לגבי יכולתו של הנאשם להבין. תשובתו של המומחה הייתה: "צריך להבין מה זה אופציה. צריך להבין אם הסכום דאז הוא נמוך או לא נמוך ואני מבין שיש פה הטבה לאור מה שכתוב פה בטקסט. הוא צריך להבין את השנה אני מניח שנאשם מספר 1 יכול לזהות מי זה, הוא יכול לזהות, אני לא חושב שתהיה לו בעיה גם אולי מה התפקיד שהיה לו גם זאת לא בעיה, המורכבות היא כנראה בקח ותן" (עמוד 873 לפרוטוקול, ש' 5-9) (הדגשות לא במקור).

למעשה גם ההגנה אינה חולקת על יכולתו של הנאשם להבין את כתב האישום. הדברים מצאו ביטוי מפורש עת ביקש בא כוח הנאשם להפסיק את הסבריו של הפסיכיאטר המחוזי בסוגיה בדיון: "אף פעם לא נטען שהוא לא מבין את כתב האישום ואני לא מבין למה אנחנו נכנסים לזה...הוא מבין את כתב האישום...והוא מבין שמדברים עליו זו לא הייתה הבעיה" (עמ' 724 לפרוטוקול). ורוב מילים, אך למותר.

לכל אלה יש להוסיף את הנתונים הבאים שעומדים בהלימה ישירה עם כשירותו של הנאשם לעמוד לדין ויכולתו לנהל את הגנתו: כך ראה דבריה של ד"ר ברגמן ולפיהם ברמה העקרונית והגם שלא ניתן לרדת לרזולוציות נמוכות, הפגיעה ממנה סובל הנאשם הנה זיכרון לטווח קצר "שאינו מקודד" בעוד שהזיכרון לטווח ארוך פגיעתו פחותה. במקרה הנדון כתב האישום עוסק באירועים שהתרחשו במהלך השנים 2005-2008 וההודעות של הנאשם נגבו ממנו במהלך שנת 2012. ד"ר ברגמן מוסיפה ומציינת, כי "תיוג" הזיכרונות במוח לא נעשה רק לפי זמן, אלא גם בהתאם לחשיבותם ועוצמתם הרגשית, כאשר על פני הדברים חקירה במשטרה כמו גם ניהול משפט, לאדם מן היישוב, יש בהם משום אירוע חריג. וראה בהקשר לכך גם את דברי ד"ר שרף (עמ' 726, שורה 10). זאת ועוד, אין לנאשם פגיעה משמעותית בכישורי השפה, אין לו בוחן מציאות לקוי. הנאשם מבין את השאלות המפונות אליו, (גם אם לשיטת ההגנה יתקשה לענות עליהן), לנאשם יכולת לתקשר מילולית, אין לו פגיעה ביכולות החברתיות. הנאשם אינו סובל מהזיות, פרנויות או קונפולציות.

על יכולתו של הנאשם להיעזר בעורך דינו בית המשפט נחשף באופן בלתי, אמצעי ולאורך זמן.

היעזרותו בעורך דין, ראשית לה, בכך שהנאשם מבין שהוא זקוק לעורך דין שינהל עבורו את הגנתו. ביחס לכך, פעמים רבות נאשמים נעדרי תובנה למצבם יוצאים חוצץ נגד עורך דינם, מסבירים כי הם אינם סובלים מכל בעיה נפשית ומבקשים לנהל הגנתם לבדם. בענייננו, התיק החל להישמע מסוף שנת 2017. לכל אורך ניהולו ועד למועד מן החלטה זו, הנאשם היה מיוצג ע"י עו"ד גולן. במרביתם של הדיונים נוכח באולם. גם בתקופה שבה דבר ההתדרדרות הקוגניטיבית של הנאשם הובאה לידיעת בית המשפט (החל מתחילת שנת 2019) הוגשו מטעמו של נאשם 4, על ידי בא כוחו, בקשות רבות ויש להניח כי לא היו מוגשות ללא תיאום ועל דעתו של הנאשם. אם בכך לא די, הרי במהלך עדותו של נאשם 4

ניכר היה כי הוא מבין שעו"ד גולן הוא סנגורו ופועל לטובתו.

כסיכום עד לנקודה זו. מלכתחילה מדובר בחוות דעת שאף אם הן עוסקות במצבו הקוגניטיבי של הנאשם, הן חלקיות, ובמובנים רבים, אינן נוגעות ישירות לסוגיות שבמחלוקת. למעלה מן הצורך, התבססות על חוות דעת אלו והתאמת הממצאים שבהן כמו גם תשובות מומחי ההגנה למבחנים הרלוונטיים מובילות לכך שמדובר בנאשם כשיר לעמוד לדין לפי כל אמת מידה מקובלת.

גם בנקודה זו ניתן לעצור הילוכנו.

למעלה מצורך צורכי העניין, התרשמות בית המשפט הנה כי ישנו קושי להסתמך על המסקנות של מומחי ההגנה מתוך הרושם כי בחלק משמעותי מקביעותיהם, התבססו על נתונים חלקיים או כאלה שאינם מדויקים, כפי שאלו נמסרו להם על ידי הנאשם וסביבתו. יתרה מכך, הממצאים עליהם עומדים מומחי ההגנה מצויים בחלקם בסתירה בולטת לראיות נוספות בתיק, לעיתים בסתירה אחת לרעותה, ובעיקר בסתירה לראיות הגנה אחרות. ובמה דברים אמורים.

שני מומחי ההגנה מעניקים משקל רב לממצאי בדיקות ה-MRI בהיותן בדיקות ללא יכולת השפעה מצדו של הנאשם, בדיקות שתקפותן המדעית אינה מוטלת בספק. ברם, ככל שהדבר נוגע לד"ר ברגמן נלמד כי בדיקת ה-MRI היחידה שהייתה מונחת בפניה, הייתה זו שנערכה בסמוך לפני הבדיקה הראשונה שערכה לנאשם, מיום 17.1.19 (ור' סעיף 8 לפרק המסמכים בחוות הדעת). עניין זה מעורר תהייה, בהינתן כך שהנאשם ערך שתי בדיקות MRI קודמות, האחת בתאריך 14.9.17 והשנייה בתאריך 13.8.18 (שהעתקן הוגש לבית המשפט על ידי ההגנה). פשיטא כי עצם היעדרותן של בדיקות אלו מחוות דעתה של המומחית פוגמת במשקל שיש לתת לה נוכח החשיבות שיש לשיטת המומחית לבדיקות הנ"ל. יתר על כן ובאופן מהותי, מעקב אחר תוצאות בדיקות ה-MRI בשנים 2017-2019 בעל חשיבות מכמה טעמים.

טעם ראשון, נוגע לאופייה של המחלה הנטענת אשר אליבא כל המומחים הנה מחלה פרוגרסיבית המאופיינת במהותה בהתדרדרות "חד כיוונית" בעוד ה"שונות" בין חולים יכול ותמצא ביטוי בשיפועה ובעוצמתה של המחלה. אין המדובר בדיון שכן שני מומחה ההגנה ראו לנכון להידרש ולפרט את מצבו הקוגניטיבי של הנאשם על רצף של זמן, בדגש על התדרדרות משמעותית שחלה במצבו בתקופה בתקופות שונות.

בעניין אחרון זה, לטענתה של ד"ר ברגמן, בחודש פברואר 2019, הנאשם אמנם סבל מפגיעה קוגניטיבית, יחד עם זאת לשיטתה, לא דובר על פגיעה משמעותית אלא כזו שבאה לידי ביטוי בקשיים קלים בהתמצאות, בתפקודים ניהוליים על רקע מחלת כלי דם שיכול ומשולבת בה מחלה ניוונית ראשונית.

כאמור, בחודש אפריל כחודשיים בלבד לאחר הבדיקה הראשונה, נטען על ידי סביבתו של הנאשם כי חלה החמרה משמעותית במצבו ובדיקה שנערכה לו ע"י ד"ר ברגמן תמכה בכך. על מנת להסביר את החמרה מתארת בסוף חוות דעתה מהלך של "מדרגות", היינו החמרות חדות ובהמשך תקופה של יציבות. לשיטתה, מהלך שכזה מוסבר על ידי **"פגיעה חדה נוספת בכלי דם (חסימה או דימום), פגיעה באזור שאותו כלי דם מספק וכתוצאה מכך, פגיעה בתפקוד עליו אחראי אותו אזור"**.

כשזו תמונת הדברים, אין פליאה אפוא כי מיד עם סיום הבדיקה, הנאשם הופנה לביצוע הדמיה נוספת על מנת לשלול אפשרות של דימום או אירוע מוחי. יש להניח כי הפניה זו נעשתה מתוך צורך בריאותי ממשי לשיטת המומחית, ללא קשר לחוות דעתה שהרי ידוע שדימום מוחי הנו בבחינת מצב מסכן חיים. ד"ר ברגמן אף העידה על כך. **חרף האמור לעיל, אין בחוות דעתה כל התייחסות לתוצאות בדיקות ה-MRI אליהן הופנה הנאשם.**

שאלה זו הופנתה חזור והפנה לד"ר ברגמן ומתשובותיה לא ניתן היה לדעת האם בוצעה בדיקה נוספת על פי הנחייתה ואם כן האם הועברה לעיונה: "יכול להיות שהוא לא נכנס לחוות הדעת והוא עבר אליי לאחר מכן, אם הפנתי אותו באפרייל?... אז יכול להיות שהם העבירו לי אחר כך... אני לא זוכרת... וחוות העדת נכתבה כנראה לפניו... אני חושבת שכן אני לא זוכרת... אבל אם הפנתי, אבל אני מניחה שכן... אני לא יודעת, אתם זוכרים אבל אני לא זוכרת. אני מצטערת, יש לי מאות מטופלים" (ר' עמוד 719 לפרוטוקול).

בין אם נערכה בדיקה ובין אם לאו, בין אם הבדיקה הועברה לד"ר ברגמן בין אם לאו, תוצאותיה של בדיקה זו אינן מופיעות בחוות הדעת והמסקנות המופיעות בה. היעדרה של בדיקה שיכולה לתקף או להפריך האמור, פוגמת מהותית במשקל שיש לתת למסקנה עליה מצביעה המומחית. יוזכר כי ד"ר ברגמן העידה בחודש פברואר 2020 בעוד שחוות דעתה נושאת את התאריך אפריל 2019. דבר לא מנע ממנה לעשות את המתבקש מאליו ולכתוב את חוות הדעת לאחר שתקרא את תוצאות הבדיקה הנוספת ולמצער תעדכנה.

מחדלה זה של ד"ר ברגמן מלהתייחס לבדיקת MRI הנוספת אליה הפנתה את הנאשם, כמו גם בדיקות MRI קודמות שערך הנאשם, מועצם נוכח התרשומת של מפענח הבדיקה מיום 13.8.18 ולפיה: "ללא שינוי לעומת בדיקה קודמת" (בהתייחסו לבדיקת MRI מחודש ספטמבר 2017 ובדומה התרשמותו של המפענח מהבדיקה מיום 17.1.19 ולפיה גם בבדיקה זו אין כל שינוי לעומת הבדיקה הקודמת. יתרה מכך, בשתי הבדיקות הנ"ל לא רק שאין שינוי אלא **מודגם שיפור** בחלקם של הממצאים. ביחס לכך יוזכר כי תוצאת מבחן ה-MMSE שהשיג הנאשם בבדיקה שנערכה לו על ידי הפסיכיאטר המחוזי בחודש יוני 2019 הייתה טובה יותר מזו שהשיג בבדיקה שנערכה לו בפברואר 2019 (23/30 אל מול 22/30).

ד"ר ברגמן ניסתה להמעיט מחשיבות הדברים או מהשפעה שיש להם על המסקנה בצינה כי הדמנציה ממנה סובל הנאשם היא פרוגרסיבית, אף ללא קיומו של אירוע נוסף (עמוד 712, ש' 12-14). בכל הכבוד, אין בידי בית המשפט לקבל הסבר זה גם אם מבחינה תיאורטית הוא אפשרי וזאת הן בשל כך שמדובר בהחמרה דרמטית תוך פרק זמן קצר ובעיקר, בשים לב לכך שהסבר זה עומד בסתירה בולטת לדברים אותם כתבה ד"ר ברגמן בחוות דעתה ולפיהם מהלך זה נובע מפגיעה חדה נוספת בכלי דם.

בתוך כך, קיימת סתירה משמעותית בין דר' ברגמן לבין פרופ' נוי בנוגע למועד שבו חלה ההתדרדרות המשמעותית במצבו הקוגניטיבי של הנאשם. דר' ברגמן, בתארה את מצבו הקוגניטיבי של הנאשם בחודש פברואר 2019 מפרטת בין היתר כי התפקוד שמור, קשיים קלים בהתמצאות ובתפקודים הניהוליים. ממצאי הבדיקה מתאימים למצב של MILD COGNITIVE IMPAIRMENT (MILD) - "מתון", "עדין", "קל", "בעל עוצמה נמוכה" (ר' מילון מורפיקס)). פרופ' נוי מאידך, מציין בחוות דעתו כי "ההתדרדרות הקוגניטיבית המשמעותית החלה כבר בשנת 2017" (ר' עמ' 6 פיסקה

אחרונה לחוות דעתו). ברי כי ממצא זה של פרופ' נוי אינו יכול להתאים להבחנה "המינורית" של ד"ר ברגמן, בפרט שזו ניתנת כשנתיים לאחר אותה "התדרדרות משמעותית", ובפרט נוכח הפרוגרסיביות של דמנציה וסקולרית (בין במהלכה קיימות "מדרגות" ובין אם לאו).

יתרה מכך, מומחה ההגנה אמנם נדרש לשתי בדיקות מוקדמות שערך הנאשם בשנים 2017 ו-2018, אולם באופן תמוה כלל לא ראה לנכון להתייחס בחוות דעתו ל-MRI שערך הנאשם על פי הנתען בחודש יולי 2019. לא במישרין ולא בעקיפין. למעשה הפעם הראשונה שדבר קיומה של בדיקה זו נודע, היה במהלך עדותו הראשית.

המומחה התבקש להסביר מדוע לא התייחס לבדיקה הנ"ל נוכח החשיבות שהוא מייחס לממצאים הרדיולוגים ולא יכול היה להסבירה למעט "אני לא זוכר למה. אני לא יודע אבל הוא מאוד חמור. אני לא זוכר למה, אני באמת לא זוכר..." (עמוד 867 לפרוטוקול, ש' 21). ועוד לגבי בדיקה זו. ככל שמדובר בבדיקה אליה הופנה הנאשם על ידי ד"ר ברגמן בחודש אפריל, יש לתהות מדוע היא מבוצעת רק בחלוף שלושה חודשים, חרף העובדה שדר' ברגמן מצביעה על מצב של סיכון רפואי ממשי בדמות פגיעה חדה בכלי דם במוח.

הימנעות מקריאת עדותו של הנאשם בבית המשפט:

ד"ר ברגמן וד"ר שרף העידו עוד בטרם נשמעה עדותו של הנאשם 4 משכך גם לא יכלו להתייחס אליה בחוות דעתם. לא כך הם פני הדברים בנוגע למומחה ההגנה, אשר עדותו נשמעה לאחריה. במענה לשאלת התובע האם לא ראה לנכון לקרוא את העדות ולהתייחס אליה ענה המומחה: "אני רופא. אני לא מתייחס לעדויות", ובהמשך: "אני לא רוצה להתייחס לעדים. אני לא הייתי כאן. אני רופא. אני יודע להסתכל על המסמכים ולבדוק אותו ולהסיק מסקנות" (עמ' 857). כשהתובע הקשה על המומחה וציין בפניו כי התנהגותו בבית המשפט כמוה כראיה הטובה ביותר, המומחה שב וחזר על כך שאין בעדותו משום סיוע לחוות דעתו תוך שהביא כדוגמא מקרים בהם אנשים חותמים על צוואה בנוכחות עורך דין ובדיעבד נקבע שהמצווה לא היה כשיר לעשות כן.

עמדה זו של המומחה אין בידי בית המשפט לקבל. גם אם המומחה באמת ובתמים סבור שאין כל משמעות לטיבו של ההליך לגביו מתבקשת בחינת כשירותו של אדם, נדמה כי לכל הפחות היה עליו לקרוא את עדותו של הנאשם 4 בבית המשפט שהיא בבחינת "ראיה מן המעלה הראשונה" הנוגעת לליבת המחלוקת (בין אם יש בעדות זו כדי לתמוך במסקנתו ובין אם לאו).

כך לשם הדוגמה, נתאר מצב בו הנאשם במהלך עדותו עונה בפירוט רב לשאלות מורכבות הנוגעות לאירועים שהתרחשו זה מכבר או מלפני שנים רבות. האם אין המדובר בנתון רלוונטי לחוות הדעת? האם גם אז היה אוזח בעמדתו לפיה הנאשם פגיעה קשה בתפקודים הניהוליים? הדברים נכונים באותה המידה לו הנאשם כלל לא היה מבין מי שואל אותו שאלות, מקום הימצאו או מתקשה לתקשר עם עורך דינו. טענתו של המומחה כי הוא רופא ועל כן אינו רואה עצמו מחויב לקרוא מסמכים משפטיים יכול ומתאימה לסוג הדיונים שבהם לדבריו הוא מופיע תדיר בבתי משפט לענייני משפחה אולם היא אינה "דרך המלך" בפלילים, ופוגמת במשקל חוות דעות דעתו.

הסתמכות על נתונים שגויים:

פרופ' נוי מסתמך בחוות דעתו (לצד הבדיקות הרפואיות), גם על הנתונים שנמסרו לו מהנאשם. אך טבעי הוא כי יש לדברים אותם מוסר הנבדק משמעות לגבי האבחנה, שאם לא כן, לא היה מתבקש לספרם וכך גם לא היו מוצאים את ביטויים בחוות הדעת. ביחס לכך, מפורט בחוות הדעת כי לדברי הנאשם: "**לפני כ 7-8 שנים (אינו זוכר במדויק) הפסיק להיות בחברה הקבלנית, העביר הכל לבן והפך להיות מאוד פאסיבי בחברה**". על נתון זה יחזור המומחה פעם נוספת בפרק הדין בסקירת המקרה שבו הנאשם מתאר כי "**לקחתי את הבן שלי שיקח פיקוד על העבודה כי לא הסתדרתי ולא יכולתי לעבוד כבר לפני 7 שנים**". הואיל וחוות הדעת נרשמה בשנת 2020, הרי שלדברי הנאשם הוא העביר את ניהול החברות במהלך השנים 2012-2013.

נתון זה על הנו למצער שגוי שכן ניהול החברות בבעלותו של הנאשם 4 הועבר לבנו צ' רק בתחילת שנת 2019. אין המדובר בסמנטיקה או בהוכחת סתירה כחלק מקביעת מהימנותו של נאשם 4. לו המומחה היה מודע לנתון ולפיו הנאשם החזיק וניהל בעצמו חברה קבלנית רבת היקף המנהלת פרויקטים במאות מיליוני שקלים (כך לדברי הבן צ'), עד לתחילת שנת 2019, היה בכך כדי להשפיע ישירות על חוות דעתו. למעשה, המומחה נשאל האם סביר בעיניו שבסוף שנת 2018, הנאשם עדיין ניהל את החברה שלו, וענה: "**לא סביר בעיניי**". ולענייננו, מקום שבו הוכח שהנאשם ניהל את החברה שבבעלותו עד שנת 2019, ישנו קושי ממשי להסתמך על חוות דעת שלוקחת בחשבון נתון מהותי שכזה, הגם שהוא שגוי.

דוגמאות נוספות להסתמכותו של המומחה על נתונים שאינם מדויקים (אם כי פחות בולטות) קשורות לכך שהנאשם נמנע מלספר למומחה כי הוא נוהג ברכבו בעיר אשדוד, פעולה אשר במובהק קשורה לתפקודים מורכבים, וכך גם דבריו של הנאשם למומחה ולפיהם הוא לא נוגע יותר בכסף "לשלם או לקבל" שאף היא עומדת בסתירה הן לדבריו במסגרת עדותו בבית המשפט לפיהם יש ברשותו כרטיס אשראי (עמוד 826 לפרוטוקול הדיון, שורה 24) וכן דברי הבן ולפיהם הוא עורך קניות בעצמו (גם אם על פי תיאור זה הוא יכול לקנות אותו פריט מספר פעמים).

איון- הפחתה, ממשקלם של תוצאות מבחני ה-MMSE:

מומחה ההגנה נדרש להסביר כיצד ההתדרדרות המשמעותית במצבו הקוגניטיבי של הנאשם עולה בקנה אחד עם העובדה שהנאשם השיג בכל אותה תקופה נטענת (בשנים 2017-2020) ציון דומה במבחן ה-MMSE כשבחלקם אף הודגם שיפור. בתמצית, תשובתו של המומחה הייתה כי מבחן ה-MMSE כמעט ואינו רלוונטי לבחינתן של פעולות מורכבות שלגביהם מבחן ה-MOCA הוא המבחן המתאים. ניכר היה כי מומחה ההגנה מפחית מחשיבותו של מבחן ה-MMSE שלא לומר, סולד ממנו. לדבריו השימוש המוגבר במבחן זה נעוץ בהיותו זמין, פשוט וקל לביצוע :

"למבחן ה-MMSE יש מגבלות גדולות. ענקיות. יש ספרות מפה... עכשיו, למה ה-MMSE - עם השנים הפך לסרגל? כולל אפילו בחוק ביטוח בריאות אם אתה מקבל טיפול או לא? כי הוא נגיש, זה מה שרופאי המשפחה עושים וזה מה שהגריאטריים והפסיכו-גריאטריים עושה ולכן, עם השנים הוא הפך לכלי מאוד מאוד שכיח... הוא 5 דקות עבודה, 10 דקות עבודה, אם אתה לא מתמצא. ולכן הוא הפך לסרגל עם השנים. רגישותו מועטה. יש שונות מאוד גדולה בין הבודקים... שונות בין מדרגים שונים. הוא לא כל כך רגיש אבל בחיים הפרקטיים הוא הסרגל" (עמוד 847 לפרוטוקול, ש' 29).

אף אם חשיבותו של מבחן MMSE-לבחינת תפקודים ניהוליים פחותה אל מול מבחן ה-MOCA, אין בידי בית המשפט לקבל גישתו של המומחה בדבר המשקל המועט שיש לו בסוגיה שבפנינו או בכלל. ראשית, יכול ודווקא יחידות התפקוד הבסיסיות כדוגמת הזיכרון, התמצאות בזמן ובמקום הן אלו שיותר רלוונטיות לכשירות הדיונית בפלילים.

שנית, כפי שציין מומחה ההגנה, מדובר במבחן שמשמש היום כאמת מידה בכל תחומי החיים, עד כי ראה לכנותו "סרגל". נדמה כי עובדה זו היא כשלעצמה מצדיקה מתן משקל גדול יותר למבחן ה-MMSE.

יתר על כן, אם מבחן ה-MMSE נעדר רלוונטיות מדוע אם כן המומחה העבירו לנאשם 4 ובזבז עליו זמן בפגישה שכל אורכה, על פי דבריו ארכה שעה בלבד. זאת ועוד, גם ד"ר ברגמן, מומחית לנירולוגיה ביצעה הערכה קוגניטיבית לנאשם בביקורו הראשון בחודש פברואר תוך הסתייעות במבחן MMSE ללא עריכתו של מבחן MOCA. בדומה, ד"ר וולצ'יק ליאור שגם הוא נירולוג מומחה (ושעל ממצאי בדיקתו מיום 28.11.18, הסתמך המומחה), ערך לנאשם רק מבחן MMSE. נמצא כי טענתו של המומחה לפיה מבחן ה-MMSE משמש רופאים שאינם מהתחום, שלא בהתאמה לצורך המבוקש, לעיתים מטעמי נוחות, נסתרת מתוך עדותו.

על רקע האמור, יש לתת משקל רב יותר ליציבות הבולטת בתוצאות ה-MMSE- אותן השיג הנאשם, יציבות שעולה בקנה אחד עם התמונה הרדיולוגית הדומה כפי שמוצאת ביטוי בשלוש בדיקות ה-MRI שהוגשו לבית המשפט והכל בניגוד לטענות בדבר התדרדרות קוגניטיבית חדה בין החודשים פברואר לאפריל 2019 ויכול שגם מחודש אוגוסט 2019, מועד כתיבת חוות הדעת הפסיכיאטרית ועד לחודש מאי 2020.

לא בלי קשר, כחלק מהסבריו של המומחה לעקביות בתוצאות מבחן ה-MMSE הלה ענה: "**..זה אומר שבפונקציות הזיכרון וההתמצאות לא היה שינוי. אבל זה לא אומר לגבי יכולתו בפונקציות מורכבות, בתפקודים מורכבים גבוהים..**" (עמ' 848 ש' 7). ואם כך הם פני הדברים, יש לשוב ולתהות הכיצד הנאשם שכח את עצם דבר קיומו של המשפט נגדו בבדיקתו השנייה אצל הפסיכיאטר המחוזי ביום 15.7.19. המדובר בנתון משמעותי, אשר יש לראותו כחלק מזיכרון לטווח קצר כמו גם לטווח ארוך, זיכרון הנוגע לאירוע חריג, עוצמתי, שאין בו כדי לחייב קיומם של תפקודים ניהוליים גבוהים.

עד כאן ההתייחסות לחוות הדעת ועדויותיהם של מומחי ההגנה.

עדויות בני המשפחה וקרוביו של הנאשם:

על מנת ללמד על ההתדרדרות במצבו הקוגניטיבי של הנאשם, העידו מטעמו בנו צ' א', עו"ד אבי הלוי ועוזרו האישי בעבר, מר ניסים בן מאיר. כמכלול, לא היה בעדויות, ובמסמכים שהוגשו באמצעות העדים הנ"ל אלו כדי לתמוך בטענת אי הכשירות, נהפוך הוא. מתוך עדויות אלו נלמד כי הנאשם רחוק מלהיחשב כמי שאינו כשיר לעמוד לדין. ביחס לרוב העדויות ההקשר בין השינויים המתוארים בהתנהגותו לטענת הכשירות רחוק, מלאכותי, אם בכלל. בחלק מעדויות אלו כדי לערער חלק מן המסד העובדתי עליו הסתמכו המומחים, כמו גם לעמוד בסתירה לראיות אחרות שהוצגו לבית המשפט מטעם ההגנה. לא למיותר להוסיף כי איך המדובר באנשי רפואה ומשכך גם הזהירות המתבקשת בנוגע

לתיאורים בעלי גוון רפואי או פרשנויות שניתנות על ידם להתנהגויות מסוימות.

אשר לעו"ד אבי הלוי, מרביתם המוחלט של תיאוריו נוגעים לאירועים שהתרחשו בסמוך לפני עזיבתו את החברה של הנאשם בשנת 2014, היינו בתקופה שבה הנאשם ניהל ב"יד רמה" את עסקיו, והרבה לפני התקופה שבה הסובבים של הנאשם 4 טענו לירידה בתפקודו הקוגניטיבי. המדובר בתקופה שבה גם אליבא מומחה ההגנה, לא הייתה כל התדרדרות משמעותית במצבו הקוגניטיבי ומשכך יש לראותם בלתי רלוונטיים.

אפילו היה מדובר בתיאור התנהגותו של הנאשם בשנים הרלוונטיות, הרי שמרביתם, מלמדים לכל היותר על יחסי האנוש של הנאשם עם סביבתו, וסגנון ניהולו שיכול ויחשב ריכוזי ונוקשה (וראה דברי העד בנוגע לכך שהנאשם בשלב מסוים עבר למשרד ו"מירר" לכולם את החיים). חלקם של הדברים כאמור אף אין לראותם כחריגים. כך הם פני הדברים בנוגע לרצונו של הנאשם לסיים סכסוך עסקי עם שותפיו להקמת בית מלון תמורת פיצוי חד פעמי של מיליון ₪ בשנת 2012 בניגוד לעצתו או יכוח חריף שניהל עם בתו הבכורה במשרדי החברה (בשנת 2014). הדברים אמורים באותה מידה על כך שמכר פנטהאוז במחיר נמוך ממחיר השוק (בשונה בסיטואציה שבה היה מעניקו בחינם); כעסו על כך שהמזגנים עובדים במשרדים (שנת 2014) או פיטוריו של עובד שיצא לחופשה (גם כן בשנת 2014).

בעוד שתיאוריו של עו"ד הלוי ביחס לאירועים שהתרחשו עובר לעזיבתו את החברה של הנאשם לא היה בהם להאיר או להוסיף ליריעת המחלוקת, תיאוריו הנוגעים להתנהגותו המאוחרת של הנאשם מחזקים את מסקנת בית המשפט ביחס לכשירותו של הנאשם לעמוד לדין. כך למשל ר' תשובת העד ביחס ליכולת הזיכרון של הנאשם:

"עו"ד גולן: טוב, מה אתה יכול לומר לי על סיכומים שאתה מסכם איתו, דברים שאתה אומר לו, שהוא אומר לך, ככל שהם קשורים בזיכרון". במענה לכך, עו"ד הלוי ענה: **"אני לא יכול להצביע על מקרים ספציפיים שסיכמנו והוא שכח אין לי מקרים קונקרטיים. אבל הייתה תופעה כזאת במקרו עד כמה שאני זוכר"** (עמוד 834 לפרוטוקול, ש' 7-10). (בהמשך העד התייחס למקרה נוסף משנת 2014) (הדגשה לא במקור).

דברים אלו מפי מי שהובא לחברה על ידי בנו של הנאשם, בין היתר, על מנת לפקח על הנאשם, מדברים בעד עצמם, עומדים בסתירה לדברי הבן צ' או עוזרו, וחותרים תחת הטענה בדבר פגיעה קוגניטיבית קשה. בדומה, עו"ד הלוי שלל כל פנייה מצד הבנקים הנוגעת להתנהגותו של הנאשם, וזאת כאמור בניגוד לדברי הבן צ' בנוגע למסרים שקיבל מהם.

אשר לעדותו של הבן צ' א', הרי שזה לדבריו לא היה מצוי בקשר עם אביו במהלך השנים 2017 ועד סוף 2018, ומשכך גם לא יכול להעיד על מצבו הקוגניטיבי בתקופה זו. חלק ניכר מעדותו נסוב סביב "מסרים" ו"רשמים" שקיבל מעובדים ואנשים נוספים שמצויים בקשר עם הנאשם. הואיל ואותם צדדי ג' (למעט עו"ד הלוי והנהג ניסים בן מאיר) לא העידו בבית משפט, הרי שמדובר בעדויות שמיעה שהן בלתי קבילות. הדברים אמורים גם לגבי "מסרים" שקיבל מאמו, או "רמזים" שקיבל בביקוריו בבנקים.

לעצם התיאורים של הבן צ' הרי ששכחת קוד כניסה לחשבונות בנק או מקום השארת המפתחות, הם לכשעצמם אינם מלמדים על אי כשירות לעמוד לדין ויכול ויקרו גם למי שאינו סובל מדמנציה וסקולרית. כך גם העיד הפסיכיאטר המחוזי

ביחס לעצמו, ולא בכדי.

לחיזוק טענת אי-הכשירות פירט צ' א' על המהלך המשמעותי שביצע בחברה של הנאשם, בגדרו הפך להיות המנהל היחיד ומורשה החתימה שלה. לכאורה, העברת זכויות הניהול והחתימה בחברה שאותה הקים וניהל הנאשם יכולה לתמוך בטענה זו (אם כי לא בהכרח, נוכח האפשרות שמדובר בתהליך טבעי של העברת שליטה בין-דורית המאפיינת חברות משפחתיות).

דא עקא, במקרה הנדון, טיעון זה הנו בבחינת "חרב פיפיות" שכן עיון בפרוטוקולים של חברת ----- מחודש פברואר 2019, מלמד כי לצד העברת הניהול לבן צ', כמו גם את זכות החתימה, הנאשם 4 עודנו בעל זכות חתימה לכל דבר ועניין בחברה, לרבות מול הבנקים.

יתר על כן, בשונה ממנהלים נוספים בהם דוד ביטון, א' א' ו' א' שחתימתם בשם החברה ביחס לבנקים מותנית בכך שלפחות שניים מבין השלושה יחתמו על המסמך, הנאשם 4 יכול לחייב לבדו את החברה כלפי כל הגורמים, ללא כל צורך בחותמת או אישור נוסף.

אם בכך לא די, הרי שבהתאם לפרוטוקול ולהחלטה של האסיפה הכללית, הנאשם 4 הוא זה שמאשר חשבוניות עד לגובה של 1,500 ₪, ככל שנחתמו על ידי עובד החברה מר אילן ראובן. הסבריו של הבן צ' כמו גם עו"ד הלוי כי הותרת **מלוא** הסמכויות בידיו של הנאשם קשורות רק ל"ענייני כבוד", אינם אמונים על בית המשפט.

ניתן גם ניתן לתת לתת כבוד בדרכים רבות ולמצער, לקבוע לצד גינוני הכבוד מנגנונים שיגנו על החברה מפני מי שעל פי הטענה, סובל מפגיעה קוגניטיבית קשה. יוזכר כי לדברי צ' א', מדובר ב"עסק שמגלגל מאות מיליונים" כאשר לפי עדויות באי כוח הצדדים, חברת ----- ביצעה זה מכבר עסקה לרכישת קרקעות ב"פי גלילות". יש להניח כי צ' א' לא היה מאפשר סיכונם של כל אלה רק בשל הכבוד לאביו.

גם קביעת מנגנון אישור החשבוניות עד 1,500 ₪ למר אילן ראובני באישורו של נאשם 4 (מבלי להוסיף לצדו גורמים מאשרים נוספים), מלמד כי זה ממשיך ליטול חלק בקבלת החלטות בחברה, גם אם הוא אינו מנהלה בפועל.

הנה כי כן, בפני בית המשפט נטען כי הנאשם כלל אינו כשיר לעמוד לדין, ובמקביל, בעיני הנאשם ומשפחתו הוא עודנו כשיר לחייב ולפעול בשמה של חברה קבלנית גדולה. יש ולעיתים המציאות פשוטה יותר ולפיה הנאשם 4, חרף אותה פגיעה ווסקולרית ממנה הוא סובל, עודנו מתפקד, נוהג בהיגיון ובוודאי שכשיר לעמוד לדין.

עדויות של ניסים בן מאיר:

גם בעדותו של עוזרו ונהגו לשעבר של הנאשם לא היה כדי לסייע להגנה. בדומה לבן צ', גם עדותו הייתה שזורה בדברים שצדדי ג' אמרו לו ביחס לנאשם מבלי שאלו זומנו להעיד והם בבחינת עדות שמיעה. בבית המשפט, ניסים יתאר את

ההחמרה המשמעותית במצבו של הנאשם בשנת 2018 זאת בניגוד לאמור בתצהירו שם תיאר כי זו חלה בחודש מרץ 2019 (ר' עמ' 810 לפרוטוקול אל מול סעיף י' לתצהיר). ניסים תיאר התדרדרות עקבית ונמשכת לרבות התדרדרות משמעותית, אולם אישר שעד חודש מרץ 2019 הנאשם עוד נטל חלק בניהול החברה (ר' עמוד 811 לפרוטוקול, ש' 6).

המדובר במי שלטענתו ליווה את הנאשם לכל מקום אליו היה צריך להגיע, אולם מנגד, עו"ד אבי הלוי, שהגיע לחברה על מנת לפקח על הנאשם 4 מבחינה עסקית, כלל לא יודע במי מדובר (עמוד 841 לפרוטוקול). העד מוסר כי הוא פוטר על-ידי הנאשם 4, "**מרוב שלא הסכמתי איתו על דברים**", בעוד שלדברי צ' הוא ביקש להתפטר מרצונו. לדברי ניסים, חלק מהפגיעה בתפקודו של נאשם 4 הביאה לכך שהוא: "**כל הזמן היה מדמיון דברים**", תיאור שאינו עולה בקנה אחד עם אף לא אחת מחוות הדעת מטעם ההגנה, כסימפטום המאפיין את הדמנציה או מעדויות אחרות.

העד מוסר כי בניגוד ל"**אופיו הנוח**" של הנאשם בעבר הוא החל ליצור סביבה מתוחה, חשדנית וראה אחרים כגורמים עוינים ללא הצדקה (סעיף י"א בתצהירו). אמירה זו, תחילתה וסופה בסתירה לראיות אחרות לרבות דברים שאמר העד בהזדמנויות קודמות. תחילתה סתירה, מתוך כך שאופיו הנוח של הנאשם בעבר (על רקע הנתון ולפיו הוא עובד עם הנאשם מסוף שנת 2015), עומד בניגוד לדברי עו"ד הלוי על התנהלותו של הנאשם בסוף התקופה ראשונה שבה עבד עם הנאשם. סופה סתירה, מתוך כך שלדברי ד"ר ברגמן, הנאשם הפך, בשל הדמנציה הפרונטלית, להיות מכונס בעצמו עם ירידה משמעותית ביכולת היוזמה והמוטיבציה (ראה עמ' 12, פסקה 2 בחוות דעתה). אם בכך לא די הרי שד"ר ברגמן מצטטת במסגרת הביקור ב2/19 את דברי העד לפיהם: "**בחודש וחצי האחרון הפך שקט יותר אדיש יותר. יותר רגוע**" (עמוד 3, ש' 1 לחוות דעתה). תיאור זה שנרשם מפיו של העד עומד בניגוד לאותן תיאור בדבר חיכוכים בלתי פוסקים שליוו את שלהי תקופת עבודתו עם הנאשם.

העד מתאר התדרדרות קשה במצבו של נאשם 4, אולם לא ראה מקום לעדכן את צ', בנו של הנאשם הגם שעל פני תקופה של מספר חודשים מתחילת שנת 2019 ועד לפיטוריו במחצית אותה שנה, השניים עבדו יחדיו. בתצהירו העד מספר על אובדנם של שני כרטיסי אשראי כאשר במהלך עדותו הסתבר כי מדובר בכרטיס אחד בלבד מבלי יכולת למקם את האירוע בשנה מסוימת (שיכול והדבר התרחש בכלל בשנת-2017). אלה כאלה, אינם מונעים מתן משקל של ממש לעדותו של העד ככזו התומכת בטענת האי כשירות.

עדויות של נאשם 4 בבית המשפט:

הנאשם 4 עלה להעיד להגנתו. בטרם עשה כן, עדות זו תוחמה על ידי בית המשפט לעניין הכשירות בלבד. המדובר בעדות קצרה יחסית שלא נגעה לפרטי פרטיו של האישום. הגם כך, ומבלי להידרש לממצאי מהימנות, התנהגותו כמו גם תשובותיו מתיישבות עם מסקנתו של הפסיכיאטר המחוזי ותומכים בה.

כך לשם הדוגמא, הנאשם אישר במהלך עדותו כי הוא נוהג ברכבו בתוך העיר אשדוד וזאת בניגוד לדברים שמסר לד"ר ברגמן בביקורו בחודש אפריל (ר' עמ' 9 פסקה שנייה לחוות הדעת). גם אם מדובר בנסיעה למרחקים קצרים, פשיטא כי פעולה שכזו מחייבת שילוב של יכולות אקזקוטיביות לצד יכולות תפקודיות שהנן מעבר לבסיסיות: תכנון מסלול, תפעול רכב, יעד להגיע אליו, אדם לפגוש או פעולה לביצוע, הכרת היעד חזרה.

הנאשם ידע לפרט נתונים הקשורים ל"זיכרונות ישנים" ואילו ביחס לזיכרונות קצרי טווח, טען כי כמעט ואינו זוכר דבר. כתב האישום המיוחס לנאשם עוסק כולו באירועים ישנים, ומכאן גם ההסתברות הגבוהה יותר כי הפגיעה בזיכרונו בנוגע לאירועים אלו פחותה.

אובדן הזיכרון לטווח קצר אותו, שלטעת ההגנה מאפיין הנאשם, עומד בניגוד לכך שזה עוטה מסכה ומבין גם את הצורך לעשות כן נוכח מגפת הקורונה. הנאשם ידע למקם מבחינת זמנים את המועד שבו הפסיק לטוס לחו"ל: "מאז שהתחילה הקורונה לא טסתי".

הנאשם יודע מהי "עסקת דלק" שהתגבשה בסמוך לפני עדותו, ולא זו בלבד, אף הטיח בתובע כי הוא פעל, לפי דבריו, לסכל את העסקה על-ידי כך שפנה לגורמים שונים וטען בפניהם שהנאשם 4 רמאי ונוכל. אם תמצא לומר כי הנאשם אינו יודע מה היא "עסקת דלק" אלא רק חזר על דברים ששמע כשעה קודם לכן מבא כוחו, או אז יש בכך משום עדות ישירה ליכולתו לזכור גם דברים בטווח קצר כחלק מהזיכרון המושהה.

יתרה מכך, באופן מפתיע, הנאשם הפגין יכולת זיכרון די טובה בנוגע לאירועים המצויים בזיכרון לטווח קצר- בינוני שיש בהם כדי לפעול לטובתו. כך ידע לפרט בצורה מדויקת יחסית את הטיפולים אותם הוא עובר בתא לחץ, לרבות השעה בה הטיפול מתחיל, התדירות שבה הטיפול נעשה וכן את מספר הסדרות שכבר עבר. בדומה ידע לציין את הגעתו למשרדי החברה וכן את העובדה כי בהגיעו לשם הוא על דרך כלל יושב, שותה משקה חם. זאת תיאר תוך הדגשה כי לא עוסק בניהול החברה: "אם אני מגיע זה רק להגיד שלום לבן וזהו, לא עושה שום דבר אחר"

הנאשם מוסר כי קנה בשנה האחרונה רכב "מרצדס" וגם לא יכל לנקוב בעלות המדויקת ציין כי: "אני יודע שיותר ממיליון". עצם רכישתו של רכב זה שלגביה לא הובאו ראיות לסתור מטעם ההגנה, (ולמצער ראיות כי הרכישה נעשתה על-ידי אחרים) חותרת תחת דברי בנו, צ' א', לפיהם הנאשם לא מבצע בעצמו כל פעולה כלכלית ובתוך שכן, מעידה על יכולת קוגניטיביות הרבה מעבר לסף כשירות לעמוד לדין. זאת ועוד, הנאשם מבין מה המשמעות של היותו מורשה חתימה (אולם לדבריו לא חותם), מבין מהן מניות החברה ואף ידע לציין על שם מי הן רשומות.

לא רק תשובותיו תומכות בכשירותו לעמוד לדין. אלו מהוות רק נדבך אחד, שיכול ואף אינו המכריע, מתוך מכלול יכולות קוגניטיביות שבאו לידי ביטוי. כך עולה בבירור שהנאשם מבין היטב את השאלות אותן הוא נשאל. הנאשם אינו מתקשה בדיבורו שהיה שוטף, הנאשם מבין היכן הוא נמצא, מי השופט, וכך גם מי התובע שלגביו הפנה שורה של טרונות "מה עשיתי לך? אתה מעליל עלי עלילות סתם, אני בגדר של בן אדם ישר, הגון ובעיניך אני גנב, רמאי, אסור לעבוד איתי. למה אתה עושה את זה? .." ובהמשך: "...כנראה שאני לא מוצא חן בעיניך, לא יפיוף, אתה מביא ואיתי לפה כל הזמן, אין לך עבודה אחרת אז אתה מביא אותי...". התנהלות זו, אל מול האופן שבו ענה לעו"ד גולן, מלמדת כי הנאשם מבין בעליל מי משרת את טובתו ומי לא.

הערכת חוות הדעת של הפסיכיאטר המחוזי:

מקום שבו הנטל להוכחת כשירות לעמוד לדין מלכתחילה רובץ לפתחו של הטוען לכך, בהצטרף לעובדה שלא עלה בידי

ההגנה לעורר ספק בדבר הכשירות לעמוד לדין, לא במאזן הסתברויות ולא ברמה של ספק סביר, או אז ההכרעה מתבקשת מאליה אף מבלי להידרש לחוות דעתו של הפסיכיאטר המחוזי. ושוב למעלה מן הצורך, מסקנתו של בית משפט מתחזקת ומתחדדת גם מתוך אימוץ מלא של חוות דעת הפסיכיאטר המחוזי והעדפתה הברורה על פני אלו של מומחי ההגנה.

אשר למעמדה של חוות דעת מטעמו של הפסיכיאטר המחוזי, נקבע בפסיקה כי חוות דעת שכאלו, הופכות להיות ראיות מטעם בית משפט והנן בעלות "משקל מועדף" (ר' ספרו של המלומד קדמי על סדר הדין בפלילים, מהדורת תשס"ט, חלק ב', עמוד 1983). עוד ר' דברי בית המשפט ביחס לכך בע"פ (מחוזי ת"א) 23716-09-11 **רות לייטנר נ' מדינת ישראל** [פסקה 54 לפסק דינה של כב' הש' סוקולוב] (פורסם בנבו, 2.5.14), שם מתייחס בית המשפט למעמדו של הפסיכיאטר המחוזי וחוות הדעת מטעמו:

"המחוקק סמך על מיומנותו וישרו של הפסיכיאטר המחוזי שימלא תפקידו בדרך מקצועית ואתית. זאת מאחר והסמכות המוענקת לפסיכיאטר המחוזי אינה סמכות ענישתית אלא מניעתית. אשר על כן, כאשר שני פסיכיאטרים מחוזיים, שחוות דעתם הינן אובייקטיביות מתוקף תפקידם, קבעו כי המערערת אינה כשירה לעמוד לדין כפי שפורט לעיל, ובית משפט קמא החליט שלא לאמץ את חוות דעתם היה צורך בנימוקים כבדי משקל לכך"

זאת ועוד, הפסיכיאטר המחוזי, מתוקף תפקידו, עורך בדיקות בדבר כשירות לעמוד לדין ואחריות פלילית, כדבר שבשגרה. בדיקות מעין אלה, אף שרובן נוגעות למצבים פסיכויים, נמצאות בליבת עיסוקו של הפסיכיאטר המחוזי וחשוב מכך, מיושמות בהתאם למבחנים הספציפיים שנקבעו בפסיקה (בדגש על השפעת מצבו הקוגניטיבי של הנאשם בנוגע להבנת ההליך המתנהל נגדו, הכרת בעלי התפקידים והיעזרות בסנגורו לצורך ניהול הגנתו).

פועל יוצא הוא כי גם אם הכשרתם של מומחי ההגנה רלוונטית יותר לקביעת הממצאים הרפואיים, חוות דעתו של הפסיכיאטר המחוזי "בתרגומם" של ממצאים אלו לשאלות של כשירות לאחריות זוכה למשקל רב יותר. הדברים אמורים בפרט כאשר מומחי ההגנה העידו כי לא מסרו חוות דעת בהליכים פליליים, ומשכך גם לא נדרשו למבחנים שצוינו לעיל.

עדותו של ד"ר שרף הותירה רושם חיובי וממצאיו אמונים על בית משפט במלואם. ד"ר שרף נפגש לצורך הכנת חוות דעתו פעמיים עם הנאשם ולנגד עיניו הייתה מונחת גם חוות דעתה של ד"ר ברגמן.

(במעמד כתיבת חוות דעתו ועדותו בבית המשפט, לא הוכנה חוות הדעת של פרופ' נוי ומשכך גם לא יכול היה להתייחס אליה, אלא רק לזו של ד"ר ברגמן).

ד"ר שרף אינו חולק על קיומה של פגיעה קוגניטיבית ואף מציין את ראשי הפגיעה הבולטים בדומה לאלו שצוינו ע"י מומחה ההגנה וראה בסעיף הדיון בחוות דעתו, שם הוא מציין במפורש כי **"קיימת פגיעה קוגניטיבית, בין היתר, בזיכרון המושהה והתמצאות בזמן..."** ובהמשך מתייחס לקיומה של הפגיעה הקוגניטיבית בהקשר ההליך המשפטי. דר' שרף מודע לפגיעה הוסקולרית שאובחנה לנאשם, אולם בצדק, מציין כי אין לדבר על יחס ישיר בין קיומה של פגיעה לבין הסממים שלה (ר' עמוד 749 לפרוטוקול) ועל כן, שונה ממומחי ההגנה, שם את הדגש על התנהגותו של הנאשם פחות על האטיולוגיה שלה.

ד"ר שרף לא הסתפק בבחינה הפורמלית והנוקשה של הכרת בעלי התפקידים והיכולת להיעזר בעורך דין, אלא נתן דעתו גם לכך שלנאשם יכולת תקשורת תקינה לחלוטין, הנאשם מבין מצוין את השאלות אותם הוא נשאל ולהחליט ביחס לגבי איזה שאלות הוא מעוניין להתייחס. זוהי גם התרשמותו של בית המשפט.

הפסיכיאטר המחוזי הדגיש כי הוא אינו סבור כי הנאשם 4 מתחזה. יחד עם זאת, עמד על קיומה של הטיה מצדו, לרבות התאמתם של תופעות קיימות. דבריו של הפסיכיאטר עולים בקנה אחד עם ההתרשמות הבלתי אמצעית מעדותו של הנאשם בבית המשפט בהצטרף לסתירות ותהיות שעלו בראיות ההגנה כפי שפרט לעיל.

יתר על כן, בצדק עמד הפסיכיאטר המחוזי על כך שטסטים קוגניטיביים כמוקה ומינימנטל, בזיקה של כשירות לעמוד לדין, ניתנים להשפעה די בקלות ולמעשה כל שצריך הוא, "לא להתאמץ". ושוב, גם ביחס לכך, יש להידרש לשוני בין ההליכים המשפטיים השונים, שכן בנושא כשירות על רקע מינוי אפוטרופוס או כשירות למסור צוואה, האינטרס של מושא הבדיקה, הנו על פי רוב, הוא להצליח במבחנים. בהליכים פליליים, אך טבעי הוא כי לנבדק אינטרס שלא לעמוד לדין, ומכאן להטיה בדרך פשוטה של פסיביות והימנעות ממאמץ.

בסופם של דברים, אך לאו דווקא לפי סדר החשיבות, כאשר מומחי ההגנה והפסיכיאטר המחוזי "מתכנסים" לפרמטרים הספציפיים בזיקה לכשירות לעמוד לדין פלילי, אין ביניהם גם לא מחלוקת עובדתית של ממש. כך הם פני הדברים ביחס להכרת בעלי התפקידים, הסתייעות בסניגור, הבנת תמצית האישום, היעדר קשיי שפה, מוגבלות חברית ועוד.

סוף דבר: לאחר שנדרשתי לכל הנתונים הצריכים לעניין בכללם חוות הדעת מטעם ההגנה ומטעם הפסיכיאטר המחוזי, המסמכים הרפואיים, טיעוני הצדדים והפסיקה הנוהגת, ומבלי שיש בכך להתעלם ממצבו הקוגניטיבי של הנאשם, הגעתי לכלל מסקנה כי לא מתקיימים בנאשם התנאים לאי כשירות דיונית. לא ברמה של ספק סביר, ואף לא ברמה של מאזן הסתברויות.

ניתנה והודעה היום כ"א תמוז תש"פ, 13/07/2020 במעמד הנוכחים.

דניאל בן טולילה, שופט